

BAŽNYČIŲ METRIKŲ KNYGOS IR PARAPIJIEČIŲ SĄRAŠAI LIETUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS VRUBLEVSKIŲ BIBLIOTEKOS RANKRAŠČIŲ SKYRIUJE: KILMĖ IR KONFESINIAI YPATUMAI

SAULIUS ŽILYS

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Straipsnyje analizuojama XVII–XX a. krikšto, vedybų ir mirties metrikų knygos, konfirmantų, parapijiečių, parapijų gyventojų ir panašūs sąrašai iš Lietuvos, Baltarusijos, Lenkijos ir Rytų Prūsijos teritorijos. Dokumentai priklauso įvairioms krikščioniškoms ir nekrikščioniškoms konfesijoms: katalikų, stačiatikių, unitų, evangelikų reformatų, evangelikų liuteronų, karaimų, žydų, totorių. Straipsnyje aptariama bažnyčių metrikų knygų atsiradimo chronologija, kas ir kaip į jas buvo įrašoma, konfesiniai ypatumai; nemažai dėmesio skiriama ankstyvosioms Lietuvos katalikų metrikų knygoms.

Reikšminiai žodžiai: bažnyčių metrikų knygos, civilinės metrikacijos knygos, parapijiečių sąrašai, katalikai, stačiatikiai, unitai, evangelikai reformatai, evangelikai liuteronai, karaimai, totoriai, žydai, Lietuva, Baltarusija, Lenkija, Rytų Prūsija.

ĮVADAS

Bažnyčių metrikų (metrikacijos) knygos, parapijiečių sąrašai atskleidžia gyventojų pasiskirstymą tam tikroje teritorijoje pagal tikybą ir tautybę. Naudojant šią medžiagą ir dvarų inventorius galima nagrinėti, kada toje teritorijoje pradėjo ir baigė formotis pavardės, kaip kito pavardžių išsidėstymas konkrečiose vietovėse, randama daug medžiagos apie vietovardžius.

Šio straipsnio tyrimo objektas – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus (LMAVB RS) fonduose esantys įvairių krikščioniškų ir nekrikščioniškų konfesijų ir civilinės metrikacijos metrikų knygos, įvairaus pobūdžio gyventojų sąrašai (išskyrus dvarų inventorius ir pan.). Daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos Romos katalikų XVII–XVIII a. metrikų knygoms (pasinaudota ir metrikų knygų, esančių elektroninėse duomenų bazėse, suteikiama informacija).

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Bibliotekos rankraštyne esančias gimimo (krikšto), vedybų ir mirties metrikų, priešvedybinių apklausų ir dokumentų knygas, taip pat konfirmantų ir nekonfirmuotų vaikų, asmenų, perėjusių į stačiatikių arba Romos katalikų tikėjimą, parapijiečių, priėjusių išpažinties ir

Komunijos, parapijų gyventojų, gyventojų surašymo (liustracijos), revizinius, šeimų ir nekrikščionių bendruomenių narių sąrašus. Be to, siekiama tirti Romos katalikų bažnyčios globojamų įstaigų – vargšų ir vaikų (kūdikių) prieglaudų – registracijos ir krikšto metrikų knygas.

Straipsnio uždaviniai – tirti, kaip ir kokie duomenys apie asmenis buvo pateikiami įvairių konfesijų ir civilinės metrikacijos metrikų knygoose bei anksčiau minėtuose įvairiuose sąrašuose, pradedant XVII a. ir baigiant XX amžiumi. Atkreipiamas dėmesys ir į mažai tyrinėtą XVIII a. Romos katalikų mirties metrikų knygas, be to, nagrinėjama, kaip buvo užrašomos įvairių tautybių (ypač Romos katalikų iki XVIII a. pabaigos) nesantuokinių vaikų gimimo (krikšto) metrikos).

Lietuvoje Romos katalikų XVII–XVIII a. metrikų knygas yra tyrinėję Vidas Garliauskas, Algimantas Kaminskas (Krinčius) ir Jonas Palionis [42–59; 62–63]. Visi jie nagrinėja konkrečių bažnyčių metrikų knygų fizinę būklę, rašymo formą ir turinį, vardus, pavardes, vietovardžius, sąvokas, apibūdinančias asmenų socialinę padėtį, kokių tautybių buvo asmenys; jie taip pat pateikė duomenų apie asmenis, kurie rašė metrikas, atkreipė dėmesį į metrikose išryškėjančias lietuvių kalbos tarmybes. V. Garliauskas neapsiribojo vien konkrečių metrikų knygų analize, bet tyrė ir 1616 bei 1630 m. LDK Romos katalikų apeigynuose (agendose) nurodytus metrikų vedimo aprašus, kaip jų buvo laikomasi praktikoje, rašant konkrečių bažnyčių metrikų knygas. Jis lygino Molėtų bažnyčios metrikų knygų pateiktus duomenis su aplinkinių ir Joniškio (Joniškio rj.) bažnyčių XVII a. metrikų knygomis, taip pat su Molėtų apylinkių dvarų inventoriais. A. Kaminskas vienintelis nagrinėjo mirties metrikų knygas (nuo 1705 m.). Jis pastebėjo, kad kartais nurodomi tik asmenų vardai, kartais – mirusių vaikų tėvai, o kartais nurodoma ir mirties priežastis. Jo pagrindinė išvada buvo tokia: XVIII a. pradžioje mirusiųjų buvo nedaug, o vėliau daugėjo, nes daugėjo ir gyventojų.

Lenkijos bažnyčių metrikų knygas tyrinėjo Włodzimierz Dworzaczekas [41] ir Stefanas Łysikas [61]. Savo tyrimus jie pradeda nuo ankstyviausių bažnyčių metrikų atsiradimo Europoje XIV–XV amžiuje. S. Łysikas patikslino W. Dworzaczeko pateiktus duomenis apie ankstyviausias Lenkijoje išlikusias bažnyčių metrikų knygas. Didžiausiu postūmiu rašyti bažnyčių metrikų knygas abu laiko reformaciją ir Romos katalikų bažnyčios Tridento susirinkimo 1563 m. nutarimus, kuriuos plačiau komentavo S. Łysikas. Abu autoriai pastebėjo, kad Romos katalikų ir protestantų bažnyčių metrikų knygas visuotinai pradėta rašyti tik XVII amžiuje. W. Dworzaczekas teigė, kad protestantai metrikų knygas pildė rūpestingiau nei Romos katalikai. Nagrinėdamas anksty-

vąšias Lenkijos bažnyčių metrikų knygas, jis aptarė krikštijamų asmenų identifikacijos kituose dokumentuose bei vedybų ir mirties metrikose sunkumus, pastebėjo, kad XVII a. daug mirusių kūdikių nebūdavo įrašomi į mirties metrikų knygas. S. Łysikas analizavo Vroclavo vyskupijos 1579 m. sinodo nutarimus ir vizitaciją, Silezijos žemės, konkrečiai Kopenicos bažnyčios, XVI a. pab.–XVII a. pr. metrikų knygas (ypač šios bažnyčios metrikų knygose esančius įrašus lenkų kalba), atkreipė dėmesį į didelį ir nelyginį krikštatėvių skaičių per vaiko krikštą. Dariuszas Ciołka [40] paminėjo 1720 m. Zamostės sinodo įtaką unitų bažnyčių metrikų knygų rašymui bei unitų bažnyčiose per krikštą praktikuotą patepimą mira.

Rusijos stačiatikių metrikų istoriją (kaip metrikos buvo rašomos ir kokia informacija jose buvo pateikiama amžiams bėgant) tyrinėjo Dmitrijus ir Irina Antonovai [66]. Jie pastebėjo, kad Rusijoje krikšto metrikų aprašas atsirado 1666–1667 m., bet pačios metrikų knygos pradėtos visuotinai rašyti nuo 1740 metų. Jie taip pat teigia, kad metrikų knygoms atsirasti Rusijoje turėjo įtakos Abiejų Tautų Respublikos stačiatikių bažnyčia, kurią pačią veikė Romos katalikų bažnyčia. Knygoje nagrinėjama ir Rusijos stačiatikių metrikų knygų formuliaro raida, jos etapai.

Šiame tyrime remtasi dviem rankraštinių šaltinių grupėmis. Pirmoji šaltinių grupė yra saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje. Ją dar galima suskirstyti pagal konfesijas ir laikotarpius į mažesnes dalis: 1) Romos katalikų 1648–1797 m. metrikų knygos (apie 60 vienetų) beveik vien tik iš dabartinės Lietuvos teritorijos, be to, dar ir iš Chalopeničų (Baltarusija) bei sąlyginai Berznykų (Seinų apskrityje, Lenkijoje, mat šiai parapijai priklausė ir Kučiūnai (Lazdijų raj.); 2) 1798–1966 m. metrikų knygos – daugiausiai iš Vilniaus vyskupijai priklausiusių dabartinių Vakarų Baltarusijos ir Rytų Lenkijos teritorijų (tik iki 1940 m.) bei iš įvairių Lietuvos vietovių; 3) parapijiečių ir analogiški sąrašai nuo 1766 m., kurie apima panašią į 2-ame punkte paminėtą teritoriją; 4) unitų metrikų knygos – iš dabartinės Baltarusijos teritorijos, 5–6) stačiatikių ir totorių metrikų knygos ir sąrašai iš Lietuvos teritorijos; 7) karaimų metrikų knygos ir karaimų bendruomenės narių sąrašai iš Lietuvos ir Ukrainos; 8) žydų – iš Lietuvos ir Lenkijos Mozūrijos vaivadijos; 9) reformatų metrikų knygos ir sąrašai – iš Lietuvos ir Baltarusijos teritorijų; 10) Lietuvos liuteronų – tik konfirmantų ir parapijiečių sąrašai iš Lietuvos teritorijos; 11) Rytprūsių liuteronų konfirmantų, priėjusių išpažinties ir Komunijos, bei parapijiečių sąrašai; metrikų knygų nedaug – trys iš jų XVIII a., keliolika (dalis jų civilinės metrikacijos) – iš XIX a. vid.–1922 metų.

Visi šie šaltiniai, iš esmės rašyti pagal savo laikotarpio reikalavimus, pateikdavo daugmaž vienodo pobūdžio informaciją. Šiuo atžvilgiu įdomesnės mirties metrikų knygos maždaug iki 1743 m.: tai Vilniaus Misionierių bažnyčios ir Vilniaus Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios (ji 1682–1800 m. buvo prie Aušros Vartų, XVIII a. pab. sudegė, dabar liko tik fragmentas gyvenamajame name; parapija apėmė Aušros Rūdininkų ir Subačiaus Vartų apylinkes, Nemėžį, Baltąją Vokę, Rudaminą, Skaidiškes ir Rokantiškes) mirties metrikų knygų (atitinkamai pradėtų rašyti nuo 1696 m. ir 1711 m.) nuorašai [34]. Vilniaus Misionierių bažnyčios mirties metrikose iš pradžių buvo įrašomi tik bajorai ir kunigai, vėliau – ir miestiečiai; įrašų nedaug. Vilniaus Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios 1711–1737 m. mirties metrikose dažnai nenurodomi net asmenų vardai, vaikai 1719–1730 m. buvo įrašomi daugiskaita „vaikai“ arba tik vardu, vėliau įrašų sumažėja, vaikai beveik neįrašomi. Įrašų, ypač iki 1737 m., per metus būdavo nelabai daug. Tyrinėti dokumentai daugiausia yra originalai, tik Vilniaus Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios metrikų knygų (1682–1800 m.) yra ir originalų, ir nuorašų, didesnė dalis Kretingos bažnyčios metrikų knygų (tarp jų ir ankstyviausios) yra XIX a. pabaigos nuorašai (LMAVB RS, F39). Vilniaus Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios metrikų knygų nuorašai kartais perskaitomi tik lyginant su originalais, matyt, perrašinėtojas ne visada pajėgė įskaityti originalą. Tuo tarpu Kretingos bažnyčios metrikų knygų nuorašai užrašyti dailiaščiū.

Antroji šaltinių grupė, kuria remtasi, yra elektroninės duomenų bazės: 1) Skaitmeninio kultūros paveldo informacinė sistema *epaveldas* (Lietuvos valstybės istorijos archyvo (LVIA) duomenų bazė), 2) BARIS (Bažnytinių archyvų informacijos sistema), 3) *Pasvalia* (Pasvalio krašto elektroninė biblioteka), 4) Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugijos virtualusis archyvas. Šiose duomenų bazėse patalpinti Romos katalikų metrikų knygų, esančių LVIA bei paskirų bažnyčių archyvuose, suskaitmeninti vaizdai.

Kalbant apie elektroninėse duomenų bazėse suskaitmenintas metrikų knygas, galima pastebėti tokias krikšto, vedybų ir mirties metrikų knygų ypatybes. Anksčiausia tarp išlikusiųjų yra Joniškiečių bažnyčios (Joniškio r.) 1599–1621 m. krikšto metrikų knyga, rašyta lotynų (įterpiant lietuviškų žodžių) ir lenkų kalbomis. Joje duomenys gerokai skiriasi nuo duomenų, kurie buvo pateikiami po 1630 m., ir nuo duomenų, esančių LMAVB RS metrikų knygoje. Krikšto data nurodoma pagal šventes, gyvenamoji vieta įrašoma, nurodant asmens, kuriam priklauso kaimas, pavardę (jei valda bažnytinė, nurodoma, kad klebonui, jei iš Joniškiečių miesto, priklausomybė nenurodoma).

Kitais atvejais nurodoma Šiaulių valsčiaus (nuo 1616 m. Šiaulių ekonomijos) vaito, kurio vaitijoje yra kaimas, „pavardė“ (t. y. tėvavardis arba pravardė), kuri dažnai sutampa su šiai parapijai priklausančių kaimų pavadinimais, arba vardas, retkarčiais – vardas ir „pavardė“. Kartais nurodomas tik kūdikio tėvo vardas, kartais ir „pavardė“, kartais tik abiejų tėvų vardai, kartais tėvo vardas ir „pavardė“ bei motinos vardas (kartais – ir jos „pavardė“). Kartais apie krikštamotę pateikiama daugiau duomenų negu apie tėvus, nes nurodoma jos dar ir tėvavardis arba vyro vardas, net pasitaikė jos ir tėvavardis, ir vyro vardas, ir mergautinė bei santuokinė „pavardės“ [5, 2r]¹, [5, 139v]². Panašiai duomenys pateikiami ir Krakių bažnyčios 1619–1635 m. krikšto metrikose (ypač iki 1623 m.), tik jau nurodoma gyvenamoji vieta, bet nenurodoma, kam priklauso kaimas [8, 3r]³. Panašiai kaip Krakių yra ir Merkinės bažnyčios 1604–1618 m. krikšto metrikų knygoje – kartais tik tėvo vardas, apie krikštatėvius žinių nedaug [17]. Plungės bažnyčios 1615–1660 m. krikšto metrikų knygoje kartais pateikiamas tik tėvo vardas ir „pavardė“, nurodoma, ar vaikas iš teisėtos santuokos [23]. Kitose krikšto metrikų (net ir XVII a. pradžios) knygose pateikiama tokia pat informacija, kaip ir XVIII a. krikšto metrikų knygose, kuriose duomenys buvo pateikiami trumpuoju aprašu, t. y. dažniausiai buvo pateikiama kūdikio krikšto data, jo vardas, ar tėvai gyvena teisėtoje santuokoje, tėvų luomas, vardai, tėvo pavardė ir dažnai motinos mergautinė pavardė, tėvų gyvenamoji vieta, krikštatėvių luomas, vardai ir pavardės bei gyvenamoji vieta.

¹ [1599] [Avgvstvs] [Feria Quinta ipso festo Beata Clarae] Opidi Janiški – uzannam filiam Mikolos leuauerunt de fonte Status Matulaitis Jadwiga Gaspari Szapnagis uxor, cum sorore sūa Barbara adhuc Virgine, quandam filiae ambae Matthiae Puzielans (?) ciuis Janiscēsis, omnes de eade ut puer [[1599] [Ruggjūtis] [tos pačios šventosios Klaros šventės ketvirtoji diena] [Iš] Joniškie Miesto Zuzaną, Mykolo dukterį, krikštijo iš krikštyklos Stasius Matulaitis, Jadvyga, Gasparo Szapnagio žmona, su savo seserimi Barbora, iki šiol Mergina, kadaise abi Joniškie miestiečio Motiejaus Puzielianio(?) dukterys, visi iš ten pat kaip ir vaikas]; Eadem ut supra die Aduocati Budraitis villae Alexnaiciu Morinam filiam Mathiae Bogdonaitis leuauerunt de fonte Stanislaus Dapkaitis Agnes Bogdoniene nec non Lucia Tomae Godraicia filia, omnes de eadem ut puer [Tą pačią kaip aukščiau dieną [iš] vaito Budraičio Aleknaičių kaimo Marina, Motiejaus Bagdonaičio dukterį krikštijo iš krikštyklos Stanislovas Dapkaitis, Agnetė Bagdonienė, o taip pat Liucija, Tomo Godraičio duktė, visi iš ten pat kaip ir vaikas].

² [1612] [Ivnivs] Woŷta Augustina Balciuna, s skribakią P[ater] Matis Cataryna Kum Łukaß 3ofia, Syn Jakub [[1612] [Birželis] Vaito Augustino Balčiūno, iš Skribakių [kaimo] T[ėvas] Matisas [ir] Kotryna, Krikštatėvis Lukas [ir] Zofija, Sūnus Jokūbas].

³ [1619] 26 decēbri Baptizata ē Anaftazia Stani[ai] Kraiewski de golny et m[atris] Marina. Leu[antes] Polonia vrbani juknaŷcia smaŷkaŷmia cū Ambrozei Matulajtis de Kroki [[1619] gruodžio 26 [d.] yra Krikštyta Anastazija, Stanislovo Krajevskio iš Galnių ir m[otinos] Marininos. Krikš[tatėviai] Apolonija, Urbono Juknaičio, iš Malkaimio su Ambraziejumi Matulaičiu iš Krakių].

Anksčiausia išlikusi vedybų metrikų knyga yra Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios 1602–1615 m. vedybų metrikų knyga, rašyta lenkų ir lotynų kalbomis. Joje neretai nurodoma jaunojo vardas, „pavardė“ ir amatas (kartais nėra „pavardės“, o kartais yra ir tėvavardis, ir „pavardė“), jaunosios dažnai tik vardas, kartais ir „pavardė“ [37, 1r]⁴, [37, 12r]⁵.

Elektroninėse duomenų bazėse yra mirties metrikų knygų nuo 1705 metų. Jos rašytos lotynų kalba, išskyrus Krakių bažnyčios knygą, kuri parašyta lenkų kalba. Šio straipsnio tyrinėjimui aktualiausias metrikų knygos iki maždaug 1743 m. – iki to laikotarpio dažnai buvo įrašomi ne visi mirusieji, o ir apie tuos, kurie buvo įrašomi, dažnai pateikiama mažiau informacijos negu vėlesnio laikotarpio metrikų knygose, kuriose jau buvo surašomi visi mirusieji. Stakliškių bažnyčios 1705–1798 m. mirties metrikas yra publikavęs A. Krinčius. Vaikai jose įrašomi nuo 1707 m., iš pradžių nurodant tik vardą, vėliau – ir pavardę (XVIII a. pradžioje daugumos lietuvių valstiečių pavardės jau buvo susiformavusios, t. y. buvo paveldimos, ir tuo skyrėsi nuo „pavardžių“, t. y. pavardžių pakaitalų – tėvavardžių, pravardžių, kurie nebuvo paveldimi); nuo 1710 m. nurodomas ir jų amžius [59]. Krakių bažnyčios 1714–1745 m. mirties metrikų knygoje surašyta nedaug asmenų (dažniausiai po kelis asmenis per metus), matyt didžiosios jų dalies nematė reikalo įrašyti (iki XVIII a. vidurio Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų teritorijose bažnyčių, kuriose buvo įrašinėjamos mirties metrikos, buvo nedaug. Tad ir tose, bažnyčiose, kuriose mirties metrikų knygos buvo rašomos, labai persistengiama irgi nebūdavo). Įrašyti įvairių luomų asmenys, kartais nurodomi tik mirties ar palaidojimo metai, kartais – tik mirusiojo pavardė (moterims – paprastai vyro pavardė, net bajorės kartais nurodomos pagal vyro vardą ir pavardę) [9, 6r]⁶. Laidojama bažnyčios kapinėse ar koplyčioje, tik nuo 1725 m. nurodoma, kad kai kurie yra palaidoti kaimo kapinaitėse. Nuo 1726 m. jau užrašomi laidojami

⁴ [1602] [[iki] D[omi]nica Quarta Post Pascha] Marcin Michnowicz bednarz 3 Dorothą Marcinową. Tes[tes] Piotr Budzko Marcin Karewo [1602] [iki ketvirto sekmadienio po Velykų] Kubilius Martinas Michnovičius su Darata Martyniene. Liud[ininkai] Petras Budzka, Martinas Kareva].

⁵ [1603] [D[omi]nica secunda Post Pascha] Mikołaj Stanisławowicz Rękawicznik 3 Elżbietą Mikołaiową. Tes[tes] Woyciech Drozdowskы Mikołaj Stanisławowicz Stanisław Gaýskowicz [[1603] [Antras sek[ma]dienis Po Velykų] Pirštinių gamintojas Mikalojus Stanislavovičius su Elżbieta Mikalojaus. Liud[ininkai] Vaitiekus Drozdovskis, Mikalojus Stanislavovičius, Stanislovas Gaiskovičius].

⁶ W tymże Roku [1716] pochowano Kałwaycia Zonę na Cmentarzu [Šiais Metais [1716] palaidota Kalvaičio žmona Kapinėse]; W Roku 1722 Panią Wawrzyncowę – Zapolską pochowano na Cmentarzę [1722 Metais Ponia Laurynienė Zapolskienė palaidota Kapinėse].

berniukai, o nuo 1729 m. – ir mergaitės (kartais nenurodomas net jos vardas, kartais nurodomas tik tėvo vardas ir pavardė (be pačios mergaitės vardo), o kartais yra dar ir paties vaiko vardas) [9, 6v–7r]⁷. Kartais nurodoma ir mirties priežastis [9, 7r]⁸. Vandžiogalos bažnyčios 1713–1743 m. mirties metrikose pateikiami duomenys panašūs į XVIII a. II pusės mirties metrikų duomenis (t. y. mirties ir palaidojimo datos ir vietos, mirusiojo luomas, amžius, vardas ir pavardė), tik iš pradžių daugiausia užrašomi bajorai (bajorų vaikų užrašomi net tėvų vardai ir pavardės; jei bajorė, nurodoma ir jos mergautinė pavardė), o nuo 1717 m. po vieną kitą minimi ir valstiečių vaikai [33, 300r]⁹. Nemakščių bažnyčios 1719–1743 m. mirties metrikose iš pradžių užrašoma po 8–12 asmenų per metus. Neaišku, ar buvo įrašomi vaikai. Nenurodomas mirusiųjų amžius ir šeiminių padėtis. Jei įrašyta vardas ir mergautinė pavardė, gali tik spėti, ar tai mergina, ar mergaitė, bet ištekėjusių moterų pavardžių daug daugiau nei mergautinių [21]. Adutiškio bažnyčios 1720–1743 m. mirties metrikose mirties įrašų labai mažai. Buvo įrašomi visų luomų asmenys, kalbant apie moteris – įrašytos beveik vien tik ištekėjusios moterys (vadinasi, vaikai, bent jau mergaitės, nebuvo įrašomi; pirmas įrašas apie palaidotą mergaitę atsiranda tik 1744 m.). Jei miršta moteris, kartais nurodoma jos mergautinė ir santuokinė pavardė [1, 4v, 1v]¹⁰. Panaši padėtis Telšių bažnyčios 1731–1738 m. mirties metrikose: nuo 1734 m. įrašomi vaikai (kartais nurodant ir jų tėvavardį), viename įrašė pradėta kartu rašyti mirties ir palaidojimo datas [28, 95v]¹¹. Tirkšlių bažnyčioje vaikai buvo surašomi nuo 1737 m. [30]. Švėkšnos

⁷ [W Roku 1726] Synaczka Samuela Raczuna z krok pochowano na Cmentarzu [[1726 Metais] Samuelio Račiūno iš Krakių sūnelis palaidotas Kapinėse] [1734] [Aprilis] Die 6. Pochowano na Imię Magdalenę na Cmentarzu Iakuba U]żczy z Krok corkę [[1734] [Balandžio] 6 dieną Palaidota Kapinėse Vardu Magdalena, Jokūbo Uščios iš Krakių duktė].

⁸ W Roku 1734 Ianuarij Daniela W regulach piorun zabił pochowano na mogile [1734 Metais Sausyje Danielių Rėguliuose perkūnas užmuše, palaidotas kape].

⁹ [Ann[o]: 1713 Ianuarius] Budkuny d.22 Mortua Catarina Patris Andreae Dowtor et Annae Wądziegolska, Sepultus est in Cemeterio Wądziego[łensis] [[1713 Metai Sausis] 22 d. Butkūnai, Mirusi Kotryna, Tėvo Andrejaus Dautaro ir Onos Vandzegolskaitės, Palaidota yra Vandžioga[los] Kapinėse].

¹⁰ [1744] 25 Aprilis objit in Dño infans puella Anna Trzeciakowna de Łozdziny eodem die sepulta ė in Caemeterio Hoduciscen[sis] [[1744] Balandžio 25 išėjo pas Dievą kūdikis mergaitė Ona Trečiokaitė iš Lazdinių, tą pačią dieną palaidota Adutiškio kapinėse]; Año 1721 mense Maij die 3 objit Catharina Masiulowna Kurcinowa de Hoduciszki Sepulta est in caemeteris [1721 metų Gegužės mėnesio 3 dieną mirė Kotryna Masiulytė Kurcinienė iš Adutiškio, Palaidota kapinėse].

¹¹ [Anno] quo supra [1734] die 29 Julij Defunctus es[t] I]nfans Thomas P[atris] Ioannis Rucz- kus Coloni Ecclesiae Telsensis de Wiermiany, Sepultus in crastinum in Caemeterio ejusdem Ecclesiae [[Metais] kaip prieš tai [1734] Liepos 29 dieną Mir[ė] K]ūdikis Tomas, T[ėvo] Telšių bažnyčios valstiečio Jono Ručkaus iš Vermėnų, Palaidotas rytdieną tos pačios Bažnyčios Ka- pinėse].

bažnyčioje 1737 m. vaikai įrašomi dažniausiai nurodant tik jų vardus, net ir suaugusių mirusiųjų pavardės nurodomos ne visada [27].

LMAVB RS esanti rankraštinė medžiaga susijusi su šiomis konfesijomis: Romos katalikais, unitais, stačiatikiais, reformatais ir liuteronais (Rytų Prūsijos bei Lietuvos), karaimais, Lietuvos totoriais, žydais. Chronologiškai ji apima laikotarpį nuo 1648 m. iki 1966 m. imtinai, yra iš buvusios LDK teritorijos (Lietuvos ir Baltarusijos), Palenkės (Rytų Lenkijos) ir Rytų Prūsijos, dar žinomos kelios atsitiktinės žydų metrikų knygos iš Lenkijos Mozūrijos vaivadijos apylinkių.

Visos konfesijos bei Varšuvos kunigaikštystės (vėliau Lenkijos karalystės) ir Prūsijos civilinės metrikacijos įstaigos pildė krikšto, arba gimimo, vedybų ir mirties metrikų knygas. Krikščioniškos konfesijos turėjo parapijiečių, priešusių išpažinties ir Komunijos, sąrašus, valdžia – dar ir nekrikščioniškų konfesijų bendruomenių (pvz., žydų) narių sąrašus, Stačiatikių bažnyčia – papildomai dar ir asmenų, perėjusių iš kitų tikėjimų į stačiatikių tikėjimą, metrikas, o liuteronai ir reformatai – konfirmantų sąrašus. Iki Abiejų Tautų Respublikos 1795 m. padalijimo bažnyčių metrikų knygos buvo rašomos tik bažnyčių, o ne pasaulietinės administracijos reikmėms. Dvarai turėjo valstiečių sąrašus. Lietuvoje krikšto ir vedybų metrikų knygos pradėtos rašyti, kai dar nebuvo susiformavusios valstiečių, miestiečių, net dalies bajorų pavardės, o vietoj pavardžių buvo rašomi tėvavardžiai arba pravardės

Minėtos bibliotekos rankraštyne didesnė dalis medžiagos susijusi su Romos katalikų bažnyčia – daugiausia su Vilniaus ir Žemaičių vyskupijomis, šiek tiek – su Vygrių (įkurta 1799 m., nuo 1818 m. Augustavo-Seinų) ir Minsko (įkurta 1798 m., bet 1869–1882 m. prijungta prie Vilniaus vyskupijos) vyskupijomis. Po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų Vilniaus ir Žemaičių vyskupijoms priklausiusi Užnemunė pateko Prūsijos valdžion, vėliau priklausė Varšuvos kunigaikštystei bei Lenkijos karalystei ir pateko į Vygrių (vėliau Augustavo-Seinų) vyskupijos jurisdikciją. XIX a. pradžioje prie Vilniaus vyskupijos buvo prijungti Lucko-Brastos vyskupijos Brastos, Kobrino ir Pružanų dekanatai. Pagal 1847 m. rugpjūčio 3 d. konkordatą, 1849 m. Vilniaus vyskupija gavo iš Mogiliavo arkivyskupijos Balstogės sritį, Sokulkos ir Bielsko dekanatus ir apėmė Vilniaus bei Gardino gubernijas. Tuo tarpu Žemaičių vyskupija jau išsteko visoje Kauno gubernijoje (iki tol dalis Kauno gubernijos bažnyčių priklausė Vilniaus vyskupijai). Šiame straipsnyje tyrinėjama medžiaga, saugoma LMAVB RS ir susijusi su Romos katalikų bažnyčia, apima 1648–1966 metus.

CHRONOLOGIJA IR KONFESINIAI YPATUMAI

Pačios ankstyviausios bažnyčių metrikų knygų pradėtos rašyti Italijoje ir Provanse (Prancūzijos regionas): ankstyviausia išlikusi krikšto metrikų knyga Italijoje yra 1396 metų [60], Prancūzijoje – 1467 metų [65]. Turnė vyskupijos (Belgijoje) 1481 m. sinodas buvo vienas pirmųjų, kuris nurodė pildyti krikšto metrikų knygas. Tačiau iš pradžių tai buvo pavieniai ir lokaliniai atvejai. Bažnyčių metrikų rašymo klausimas tapo aktualesnis kilus reformaciniam judėjimui: 1538 m. nurodyta pildyti krikšto, vedybų ir mirties metrikų knygas Anglikonų bažnyčioje [64], 1548 m. – Dilingeno liuteronų sinode. Romos katalikų bažnyčios Tridento suvažiavimo 1563 m. lapkričio 11 d. sprendimas įpareigojo pildyti krikšto ir vedybų metrikų knygas (nurodyta krikšto metrikose pateikti krikšto datą, vaiko, tėvo ir motinos bei krikštatevių vardus, vedybų metrikose – vedybų datą ir vietą, sutuoktinių ir liudininkų vardus [61, 208]), o 1614 m. ritualas „Rituale romanorum“ – mirties metrikas ir parapijiečių sąrašus. Bet visuotinai rašyti bažnyčių metrikų knygas Romos katalikų ir protestantų pasaulyje imta tik XVII a., unitų ir stačiatikių pasaulyje – tik XVIII amžiuje. Civilinė metrikacija buvo įvesta Prancūzijoje 1792 metais.

ROMOS KATALIKŲ METRIKAI

Lietuvoje, kaip galima teigti remiantis Žemaičių vyskupijos 1579 m. vizitacija, kai kuriose bažnyčiose (t. y. Ariogalos, Krakių, Kražių, Vilkijos, Veliuonos, gal ir Betygalos), kad ir nelabai rūpestingai užrašant ir saugant, jau tada buvo pildomos metrikų knygos [39, 17, 37, 41, 71, 99, 107, 117, 253, 261, 267], bet ankstyviausia išlikusi krikšto metrikų knyga yra Joniško bažnyčios (Joniško rj.), datuojama nuo 1599 m., vedybų – Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios – nuo 1602 metų. Mirties metrikų knygos Lietuvoje įvestos daug vėliau. LMAVB RS yra išlikusi tokios Vilniaus Misionierių bažnyčios knygos, pildytos nuo 1696 m., nuorašas.

Šiame straipsnyje tiriamos LMAVB RS saugomos išlikusios Romos katalikų krikšto (jų tarpe ir perėjusių iš kitų tikėjimų asmenų), vedybų ir mirties metrikų (iki 1827–1828 m. pildytų trumpuoju aprašu, kuriam panaudotos ir metrikų knygos iš elektroninių duomenų bazių; po 1827–1828 m. – ilguoju aprašu), priešvedybinių apklausų ir dokumentų knygos, parapijų gyventojų, parapijiečių, iliustracijų, reviziniai, priėjusių išpažinties ir Komunijos, perėjusių į katalikybę, kūdikių ir vargšų prieglaudų registracijų sąrašai.

Vilniaus ir Žemaičių vyskupijose nuo metrikų pildymo pradžios iki 1827 m. vidurio–1828 m. vidurio metrikos buvo pildomos trumpuoju aprašu ir dažniausiai lotynų kalba. Tačiau Bibliotekos rankraštyne esančios 1729–1745 m. Berznykų bažnyčios metrikų knygos pildytos lenkų kalba. Žemaičių vyskupijos 1579 m. vizitacijoje buvo nurodyta, kokius duomenis įrašyti į krikšto ir vedybų metrikas [39, 31, 91, 7]¹², o 1616 ir 1630 m. LDK Romos katalikų apeigynuose (agendose) jau buvo nurodyti krikšto ir (tik 1630 m.) vedybų metrikų pildymo aprašai [42, 216]. 1827 m. viduryje–1828 m. viduryje metrikų knygos pradėtos pildyti ilguoju aprašu (kuriame spausdintos grafos nurodo, ką įrašyti) ir lenkų kalba, 1848 m. – rusų kalba, o vokiečiams 1915 m. įsiveržus į Lietuvą, dalis dvasininkų ir toliau (iki 1919–1920 m. imtinai) rašė rusų kalba, kiti – lenkų, lietuvių, vokiečių, lotynų kalbomis, o paskui jau valstybinėmis kalbomis.

Trumpai aptarsime krikšto metrikų trumpojo aprašo ypatybes. Štai Joniščio bažnyčios 1599–1621 m. krikšto metrikų knygoje kartais nurodomas tik tėvo vardas, kartais – tėvo ir motinos vardai, kartais – tėvo vardas ir „pavardė“, kartais – abiejų vardai ir „pavardės“, o apie krikštamotę duomenys kartais išsamesni – nurodomas dar tėvavardis arba vyro vardas, kai kada ir daugiau duomenų. Nuo maždaug 1623–1630 m. kai kur, pvz., Krakių bažnyčioje, nusistovėjo tvarka, kokius duomenis įrašyti į krikšto metrikas. Tai turėjo būti krikšto data (nuo XVIII a. pabaigos kartais ir gimimo data), kūdikio vardas, tėvo luomas (dažniausiai bajorų, vėliau ir kitų luomų), tėvo ir motinos, krikstatėvių vardai ir pavardės (ne visada motinos mergautinė pavardė, ypač XVII a.) bei visų ar kai kurių gyvenamosios vietos. Berznyko bažnyčios krikšto metrikose pasitaikė atvejų, kai abu tėvai gyveno skirtingose vietose [2, 22v]¹³. Galima būtų pamanyti, kad tėvai nesusituokę, jei ne analogiškas atvejis Pušaloto bažnyčios krikšto metrikose, kuriose nurodoma, kad tėvai yra teisėtoje santuokoje [24, 7v]¹⁴.

Perėjusių iš kitų tikėjimų asmenų krikšto metrikose (pvz., Vilniaus Misisionierių bažnyčios, 1747–1809 m.) dar nurodoma buvęs tikėjimas, amžius, jei atvykęs iš kitos šalies – kilmė (maskvietis, prūsas); jei perėjo iš kitų krikščioniškų

¹² Vikarui [isakė] užvesti knygą, kurioje, būtų (...) rašomi pakrikštytųjų bei krikstatėvių vardai ir pavardės; Ir [isakė] abiejose bažnyčiose pradėti knygą, kurioje rašytų besituokiančiųjų vardus; besituokiančiųjų vardus ir pavardes turi įrašyti šiam reikalui skirtoje knygoje.

¹³ [1731] die 23 7bris Ochrzczoney Mateusz z Oyca Jana Leymela z Berznik z Matki Marianny Boruszowney z Mereczu [[1731 m.] rugsėjo mėn. 23 dieną pakrikštytas Mataušas nuo Tėvo Jono Leimelio iš Berznyko [ir] nuo Motinos Marijonos Borušaitės iš Merkinės].

¹⁴ [Anno 1672] Eodem d [d 9 8bris] Ba[pti]zau infantem natū ex Simone Zaleski de Iaciuny et Doroteae Wondeniuacia de Pobierwalkie Coniugi[bus] Cui imp[osi]tū e[st] no[me]n Anna [[1672 metais] Tą pačią d[ieną] [spalio 9 d.] Krikštijau kūdikį, gimusį iš Sutuokti[niū] Simono Zalesko iš Jaciūnų ir Daratos Vondeniučios iš Pabėrvalkių, Kuriam [d[ė]tas va[r]das Ana].

konfesijų – nurodomas vardas ir pavardė, jei žydas – krikšto vardas ir suteikta ar pasirinkta pavardė, nenurodant buvusio vardo ir tėvavardžio (tėvavardis atstojo pavardę, nes žydai tuo metu pavardžių neturėjo) [36, 1v]¹⁵; genealoginiams tyrimams – tai aklavietė. Yra ir musulmonų (totorių) – pavardė lieka ta pati ir užrašomas krikšto vardas.

Kitokia Vilniaus Kūdikelio Jėzaus vaikų prieglaudos krikšto metrikų ir registracijos knygų specifika. Jose paprastai nenurodoma kūdikio pavardė, nes tėvai dažniausiai nežinomi. Registracijos knygoje yra kūdikio amžius, motinos vardas ir pavardė, jei kūdikis priimamas su motina (vėliau pradėta žymėti radimo vietą arba kas vaiką atnešė, t.p. kad vaikas pakrikštytas), priėmimo ir išregistravimo datos su prieraišu, kur priimtas, išėjo ar buvo atiduotas (neretai atsiimdavo motina arba giminaičiai); jei mirdavo prieglaudoje, būdavo mirties data.

Krikšto metrikų ilgajame apraše nurodoma ta pati informacija, kaip ir trumpajame apraše, bei dar privaloma gimimo data, tėvų ir krikštątevių luomas, motinos mergautinė pavardė. Prieškario Lietuvos laikotarpiu nurodomas ir tėvo tėvavardis (jau buvo užrašomas 1915 m.), vietoj luomo – užsiėmimas ir tėvų amžius (arba gimimo datos), prisirašymo vieta (valsčius). 1926–1939 m. dar nurodydavo, kelintas buvo gimdymas, o juodraštinuose protokoluose – ir tėvų tautybę. Lenkmečio laikotarpiu Vilniaus vyskupijoje krikšto metrikos buvo rašomos kaip ir carinėje Rusijoje, tik dar nurodomas tėvų amžius.

Vedybų metrikų trumpojo aprašo ypatumus galima būtų apibūdinti taip. Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios 1602–1615 m. vedybų metrikų knygoje kartais nurodomi tik jaunųjų vardai, kartais – jaunojo vardas, tėvavardis, „pavardė“, kartais – ir amatas. Nuo maždaug 1630 m. (tų metų agendoje nurodyta, kaip rašyti vedybų metrikas) nusistovėjo nuostatos, nurodančios, kokius duomenis įrašyti į vedybų metrikas. Tai buvo vedybų data, jaunųjų šeiminė padėtis (ne visada), luomas (ne visada, dažniausiai bajorų), jaunųjų ir liudininkų vardai ir pavardės (jei jaunoji yra mergina – mergautinė, jei našlė – santuokinė pavardė), gyvenamosios vietos (kartais tik vieno iš jaunųjų, kartais – tik liudininkų). Bet pasitaiko retų atvejų, kai užrašomi ir jaunųjų tėvavardžiai [25, 50v]¹⁶, [22,

¹⁵ Annus 1759. Die 2. Aprilis ... baptisavit ... Adolescentem Judaeum Josephum Vincentium à Paulo Bogusławski [1759 metai Balandžio 2 dieną ... krikštijo ... Jaunuolį Žydą Juozapą Vincentą Paulietį Boguslavski].

¹⁶ Año 1672 d 22 N[ouem]bris Ego Matthias Pożutowicz Comm[en]darius Ecclesiae Pol[ul]o[tens]is Matrimonium inter Nicolaum Zilaytis Filium Stephani, Et Annae Ilakicia Filiae Pauli contractum confirmaui in eadem Eccle[esi]a P[rae]s[en]tibus te[st]ibus Valentino Cynga de Nurkany. Bartholomeus – elonis de Dyczuny et alys de populo post ternas p[rae]m[i]sas denuntioones [1672 metais L[apkri]čio 22 d. Aš Pušal[ot]o Bažnyčios Vik[a]ras Motiejus Pożutovičius po

59v–60r]¹⁷. Nuo 1805 m. pabaigos vedybų metrikose buvo rašomos jaunųjų priesaikos lenkų kalba su jaunųjų ir liudininkų parašais (dažniausiai trimis kryžiuokais, mat dauguma buvo neraštingi).

Vedybų metrikų ilgajam aprašui būdinga tai, kad prie trumpojo aprašo būtinai pridodamas jaunųjų luomas ar užsiėmimas, šeiminė padėtis, abiejų gyvenamosios vietos, jaunųjų amžius (Vilniaus vyskupijoje nuo 1938 m. jau nurodomos ir gimimo datos), jaunųjų tėvų bei motinų vardai ir pavardės.

Mirties metrikose pastebima daug didesnė trumpojo aprašo įvairovė negu to laikotarpio krikšto ir vedybų metrikose. Pirma, iki pereinamojo 1724–1743 m. laikotarpio į daugelį mirties metrikų knygų buvo įrašomi ne visi mirusieji. Pvz., į Vilniaus Misionierių bažnyčios mirties metrikas nuo 1696 iki 1715 m. buvo įrašomi tik bajorai – šios bažnyčios fundatoriai (daugiausia Plateriai) ir jų vaikai bei kunigai [34, 1r]¹⁸, nuo 1715 m. – ir miestiečiai Jurevičiai. Vėliau įrašomų mirusiųjų skaičius didėjo, apimdamas platesnius gyventojų sluoksnius ir amžiaus grupes, t. y. trečiąją luomą ir ypač šio luomo vaikus. Daugėjo bažnyčių, kurios į metrikus įrašydavo vis daugiau mirusiųjų arba visus mirusiųosius. Antra, šiuo laikotarpiu ne visada būdavo pateikiama net elementari informacija apie mirusiųosius, kartais nenurodomas net vardas, o ką jau kalbėti apie pavardes, dažnai užrašoma iškart keletas mirusiųjų (nėra net konkretaus mirusių kūdikių skaičiaus), nurodant tik jų socialinę ar šeiminę padėtį [34, 117]¹⁹. Surašant ne visus asmenis, gal ir dėl to, kad per XVIII a. pradžioje vykusį karą ir marą labai sumažėjo gyventojų, daugelyje šio laikotarpio metrikų

trijų an[ksčiau] atl[i]ktų užsakų sutvirtinau šioje Bažnyčioje Vedybų sutartį tarp Mikalojaus Žilaičio, Stepono Sūnaus, Ir Onos Ylekyčios, Povilo Duktes D[aly]vaujant liudininkams Valentinui Čingai iš Niurkonių, Baltramiejus Želionis iš Dičiūnų ir kiti iš liaudies).

¹⁷ Anno ut supra [1742] d 18 Novembris ... Ioannem Filium Georgij Augon de villa z Czebyszek et Agnetem filiam Martini Szaldowicz de villa Rudzi in Ecclesia Parochiali ... Matrimonio conjunxi, praesentibus duobus Testibus Notis scilicet Matthia Ljśowski et Petro Wolinski de villa Z Czebyszek et Parochia Musnicensi praeter Sponsam, qua de Parochia No[stra] Poporcensi [Metais kaip prieš tai [1742] Lapkričio 18 d. ... Joną, Jurgio Augonio Sūnų iš Čiobiškio kaimo ir Agnetę, Martino Šaldavičiaus dukterį iš Rudžių kaimo Parapinėje bažnyčioje ... Situokiau, dalyvaujant dviem Žinomiems Liudininkams, būtent Motiejui Lisauskui ir Petruj Volinskui iš Čiobiškio kaimo ir Musninkų parapijos, išskyrus Sužadėtinę, kuri iš Mūsų Paparčių Parapijos].

¹⁸ Anno 1698 M[a]g[nifi]ca d[omi]na Anna Platerówna Zyberkowa Iudicis[a] Livoniensis Benefactrix nostra mortua est, et sepulta in fornice Ecclesiae N[ost]ra sub Capella Prov[identiae] d[o]m[i]ni [1698 Metais mirė Pr[a]k[il]nioji ponia Livonijos teisėjienė Ona Platerytė Ziberkienė, mūsų Geradarė, ir palaidota M[ū]sų Bažnyčios rūsyje po v[ie]šp[at]ies Apv[aidos] Kopyčia.

¹⁹ [1716] Ianuarius Infantes sepulti sunt in Caemeterio [[1716] Sausis Kūdikiai palaidoti Kapinėse]; [1718] 9ber Pauperes ex Civitate duo sepulti sunt [[1718] Rugsėjis Palaidoti du elgetos iš Miesto].

knygų mirties metrikų įrašų nedaug. Vėlesnio laikotarpio mirties metrikų trumpajame apraše rasime mirties datą (arba palaidojimo, Telšių bažnyčioje nuo 1734 m. nurodoma abi datas), mirusiojo luomą (ne visada, dažniausiai bajorų), šeiminę padėtį (ne visada), vardą ir pavardę, mirties vietą, amžių (XVIII a. pradžioje pasitaiko retkarčiais, bet nuo XVIII a. vidurio jau dažniausiai užrašomas), palaidojimo vietą. Jeigu miršta vaikas, kartais įrašomas tik vardas, o kartais – dar ir tėvavardis [11, 5v, 3r]²⁰, o į XVIII a. pabaigą – kartais ir abiejų valstiečių luomo tėvų vardai ir pavardės [11, 28r]²¹. XIX a., iki 1827–1828 m., jei miršta vienas iš sutuoktinių, kartais nurodomi kito sutuoktinio vardas, kartais – mergautinė pavardė. 1814–1827 m. Merkinės, 1800–1837 m. Seirijų bažnyčių mirties metrikose kartais užrašoma mirties priežastis, 1808–1811 m. Seirijų bažnyčios metrikose – tėvų amžius (jei mirdavo vaikas).

Mirties metrikų ilgajame apraše būdavo mirties ir palaidojimo data bei vieta, mirties priežastis, mirusio asmens vardas ir pavardė, jo (jei vaikas – jo tėvų) užsiėmimas ar luomas. Vėliau, jei mirdavo vaikas, buvo užrašomi jo abiejų tėvų vardai ir pavardės (prieškario ir pokario Lietuvoje – dažnai ir tėvo tėvavardis), jei suaugusieji – nuo XIX a. pabaigos nurodomas tėvavardis, jei moteris – jos ir mergautinė, ir santuokinė pavardė. Jei mirdavo susituokę asmenys, nurodoma kito sutuoktinio vardas ir pavardė (taip pat ir mergautinė) bei vaikų vardai (Lietuvoje nuo 1922 m. nurodomas jų amžius). Pildydami metrikas pagal šį aprašą įrašydavo ir mirusiojo amžių. Prieškario Lietuvoje mirties metrikose įterpdavo dar ir valsčių, kuriame mirusysis buvo prisirašęs; mirties metrikų juodraštyje – protokoluose – nurodydavo ir tautybę. Vilniaus vyskupijoje 1938 m. mirties metrikos buvo pildomos panašiai kaip valdant Rusijai. Tik jei mirusieji buvo suaugę, kartais pridėdavo tėvavardį ir motinos vardą, kartais vietoj amžiaus – gimimo datą; buvo nurodomas ir mirusiojo sutuoktinio bei vaikų amžius.

Mūsų tyrinėjimų kontekste savita Vilniaus Misionierių bažnyčios prieglaudos 1714–1805 m. vargetų vyrų registracijos knyga [35]. Joje nurodoma, kada globotinis atvykęs, jo vardas ir pavardė, kartais užsiėmimas, kilmės vieta (ne visada) – pavietas ar šiaip žymesnė vietovė. Toliau sekė išregistravimo

²⁰ [1750] Die 12 M[ensis] Novembris Mortua est Marianna Infantula et sepulta est in Caemeterio Ecclesiae Kulensis [[1750] Lapkričio M[ėnesio] 12 dieną Mirė Mergytė Marijona ir palaidota Kulių Bažnyčios Kapinėse]; [1748] Julius d 19 Mortua est parvula unius Mensis Nomine Barbara, Martini Alksnis de Kule sepulta in Caeme[terio] [[1748] Liepa 19 d. mirė vieno Mėnesio mažutėlė Vardu Barbora, Martino Alksnio iš Kulių [duktė], palaidota Kapi[nėse].

²¹ A[nn]o 1773 M[en]sis Augusti d 5. Obiit Infans Agnes Patris Casimiri Bucznis et Matris Barbarae Sobolew[ka] de Poźwelse, sepulta in Caemeterio [1773 m[et]jais Rugsjūčio M[en] esjo 5 d. Mirė Kūdikis Agnetė, Tėvo Kazimiero Bučnio ir Motinos Barboros Sabaliauskytės iš Pažvėslio [duktė], palaidota Kapinėse].

priežastys – mirtis (nurodant, kada miręs ir kur palaidotas), savanoriškas išvykimas arba prievartinis išvarymas (kada ir dėl kokios priežasties).

Priešvedybinių apklausų knygos iki 1827–1828 m. dažniausiai pateikdavo tik tą informaciją, kuri būdavo įrašoma to laikotarpio vedybų metrikose. Bet, pvz., Kupiškio bei Vilniaus Šv. Baltramiejaus, Vilniaus Šv. Jonų bažnyčių 1825–1827 m. priešvedybinėse apklausose dažniausiai būdavo nurodomi bajorų luomo sutuoktinių tėvavardžiai (arba net motinos vardas ir mergautinė pavardė), amžius, gyvenamoji vieta parapijoje ir kokio amžiaus sulaukęs asmuo ten apsigyveno, kartais – gimimo vieta; nurodoma, ar tėvai dar gyvi, ar mirę.

Vėliau priešvedybinėse apklausose buvo pateikiama panaši informacija kaip vedybų metrikose, bet dar nurodyta sužadėtinių gimimo vietos (nebūtinai sutampančios su gyvenamąja vieta), tikėjimas, gyvenimo parapijoje trukmė. Viską užbaigdavo sužadėtinių ir liudininkų parašai (dažniausiai trys kryželiai). Jeigu kuris nors iš sužadėtinių (dažniausiai sužadėtinis) priklausydavo kitai parapijai, jo priešvedybinė apklausa būdavo užrašoma arba toje bažnyčioje, kurioje jis ruošiasi vesti, arba toje, kurios parapijai jis priklauso. Lietuvoje 1922–1924 m. neretai vietoj amžiaus jau buvo nurodomos gimimo datos bei – iš kurios bažnyčios metrikų duomenys paimti.

Priešvedybinių apklausų dokumentai – tai išrašai iš įvairių bažnyčių krikšto (kartais mirties) metrikų knygų, leidimai kariškiams vesti ir paliudijimai, kuriam daliniui jie priklauso, pažymos apie asmenų šeiminių padėtį, gyvenamąją vietą, tikėjimą, išvaizdą, pasai ir kita pirminė medžiaga, įrodanti, kad asmuo yra tas, kuo prisistato, ir nėra kliūčių vesti. Rankraštyne yra ne tik katalikų bažnyčių, bet ir Merkinės stačiatikių cerkvės priešvedybinių apklausų knyga su priešvedybiniais dokumentais.

Parapijiečių ir priėjusiųjų išpažinties bei Komunijos sąrašų rašymo metodika buvo panaši kaip dvarų inventorių sąrašų. Tik jei dvarų inventoriuose buvo dar surašomos ir valstiečių prievolės, duoklės, gyvasis inventorius, tai parapijiečių sąrašuose ši informacija nebuvo pateikiama, o kartais būdavo tik pažymima, kurie asmenys priėjo, o kurie nepriėjo išpažinties ir Komunijos.

XVIII a. II pusėje LDK Romos katalikų parapijų sąrašuose (tarp jų – 1790 m. iliustracijų ir 1795 m. Rusijos imperijos reviziniai) buvo surašomi visų tikėjimų asmenys, kurie gyveno tų parapijų ribose. Pvz.; Turgelių parapijos (apėmė ir Anžadavą, Ašmenos pavieta) 1766 m. [32], Gardino parapiinės bažnyčios 1788 m. [4] parapijiečių sąrašuose, be Romos katalikų, surašyti ir unitai, stačiatikiai, žydai ir kiti. Turgelių parapijiečių (kurių dauguma vardų ir pavardžių turėjo baltarusišką formą) sąrašas sudarytas tiesiog iš atskirų dvarų,

kurių valdos priklausė šiai parapijai, gyventojų sąrašų. Tai rodo, kad nesilai-kyta vienodos surašymo metodikos. Kalvarijos (Marijampolės apskr.) parapi-jos 1790 m. gyventojų surašymas [6] atliktas pagal 1789 m. pabaigoje seimo priimtą gyventojų iliustracijos įstatymą. Gyventojai sugrupuoti pagal luomas, surašyti amatininkai, nurodant amatą, valstiečiai suskirstyti į ūkininkus, beže-mius, kamininkus. Surašytos taip pat ir totorių, žydų, vokiečių ir baltarusių šeimos. Kita informacija pateikta kaip ir parapijiečių sąrašuose.

Parapijiečių sąrašai miestuose – tai gatvių bei namų sąrašai, kaimuose – dūmų sąrašai. Nurodoma šeimos galvos (dažniausiai vyro) luomas ar užsi-ėmimas, vardai ir pavardės (kai kada ir tėvavardžiai), kitų šeimos narių šei-minė padėtis, žmonos vardas (1766 m. kartais nėra net vardų; nuo 1870 m. kai kuriuose sąrašuose yra ir tėvavardžiai bei mergautinės pavardės), vaikų ir kitų giminaičių, kurie gyvena kartu, vardai ir pavardės (kartais tik vardai; XVIII a. kartais nurodomas tik vaikų ir kitų giminaičių skaičius, be vardų ir pavardžių), kamininkų ar tarnų vardai ir pavardės (XVIII a. kartais nėra net vardų), jų šeimos narių – dažniausiai net vardai. Nurodomas asmenų amžius (išskyrus 1788 m.), kartais – priėjo ar nepriėjo išpažinties ir Komunijos. Nuo 1912 m. neretai atsiranda duomenys apie tautybę (pvz., Vilniaus parapijo-se). 1929 m. Miroslavo parapijiečių sąraše nurodomas turimos žemės kiekis, 1927–1932 m. Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios parapijiečių sąrašuose – išsilavinimas, profesija, priklausymas religinėms bei visuomeninėms organizacijoms, turtinė padėtis ir kita. Nepriejusių išpažinties asmenų sąrašuose dažnai nurodoma, kodėl neprieita išpažinties.

Reviziniai sąrašai Rusijoje įvesti Petro I 1718 m. lapkričio 26 d. įsaku. Į juos buvo įrašomi tik tie gyventojai, kurie turėjo mokėti pagalvės mokesį. Trečiasis Abiejų Tautų Respublikos padalijimas sutapo su 1795 m. reviziniu surašymu. Ten, kur Romos katalikai sudarė daugumą, šis revizinis surašymas buvo atliekamas atsižvelgiant į Romos katalikų parapijų ribas, bet surašant jose gyvenusius visų tikėjimų vyriškos ir moteriškos lyties asmenis.

LMAVB rankraštyno fonduose yra tik Daugų parapijos, kuri tuo metu ap-ėmė ir Varėną bei Perloją, 1795 m. gyventojų reviziniai sąrašai [3]. Jie buvo sudaryti nesinaudojant 1790 m. iliustracijos sąrašais. Gyventojai buvo suskirstyti į tokias kategorijas: baudžiauninkai, laisvieji (tarnaujantys) žmonės, kamininkai (nurodant, kur ir pas ką jie tarnauja). Taip pat buvo surašomi tik akalicų ir tarnaujantys bajorai, jei miesteliuose gyveno amatininkai – nurodyta jų profesija. Kita informacija pateikiama panašiai kaip parapijiečių sąrašuose, bet būtinai nurodomi vyrų tėvavardžiai, žmonių ir vaikų – tik vardai. Jei dirba

atvykėliai, nurodoma – iš kur, jei atvykę iš kitos valstybės, nurodoma valstybė ir miestas. Surašyti totoriai bei Daugų ir Varėnos kahalų žydai.

1905 m. balandžio 17 d. caro įsakas leido pereiti iš stačiatikybės į kitas krikščionių konfesijas (taip pat ir katalikų). Bet iš tikrųjų tokią galimybę turėjo asmenys, kurių vienas tėvų buvo ne stačiatikių tikėjimo. Į katalikybę pereinavo ir kitų krikščioniškų bei nekrikščioniškų konfesijų asmenys. Minėtame rankraštyne galima aptikti 1905–1923 m. stačiatikių ir kitų tikėjimų asmenų, perėjusių į katalikybę, sąrašus. Juose nurodyti prašymo ir tapimo katalikų parapijiečiais datos (arba metai), asmens pavardė, vardas ir tėvavardis, kartais (nuo 1917 m.) – motinos vardas ir mergautinė pavardė, kitų šeimos narių šeimėnė padėtis, vardai, amžius (kai kada gimimo data), gimimo vieta (valsčius ir gubernija), iki 1916 m. nurodoma, kokiais stačiatikių parapijais priklausė ir prie kokios katalikų parapijos priskirti; nuo 1917 m. kai kur įrašoma, kada ir su kuo susituokę.

UŽNEMUNĖS BAŽNYČIŲ IR CIVILINĖ METRIKOS

1795–1807 m. Užnemunę valdant Prūsijai, bažnyčių metrikų rašymo tvarka nepakito. Tačiau Napoleonui įkūrus Varšuvos kunigaikštystę, į kurią įėjo Užnemunė, nuo 1808 m. gegužės 1 d. čia pradėjo veikti Napoleono kodeksas. Buvo įvesta ir civilinė metrikacija. Visi valsčiuje gyvenę žmonės (visų tikėjimų ir luomų) privalėjo gimimo, vedybų ir mirties aktus įregistruoti valstybinėje valsčiaus (gminos) įstaigoje, o tik paskui – savo tikėjimo bažnyčioje. Tačiau Varšuvos kunigaikštystėje, vėliau Lenkijos karalystėje rašyti civilinės metrikacijos aktus buvo pavesta katalikų kunigams. Jie pildė visų tikėjimų civilinės metrikacijos knygas iki 1825 m. pabaigos. Bažnyčių metrikų knygos buvo rašomos greta civilinės metrikacijos knygų, nes šios buvo skirtos grynai pasaulietiniam reikalui. Nuo 1826 m. įvestos metrikų knygos, tinkamos ir pasaulietiniams, ir bažnytiniams reikalams. Jas pavesta rašyti ir saugoti įvairių konfesijų (katalikų, reformatų, liuteronų ir kt.) kunigams. 1808 m. įvestas civilinės metrikacijos metrikų aprašas galiojo iki pat Pirmojo pasaulinio karo pabaigos. Metrikų knygos buvo rašomos lenkų, o nuo 1867 m. – rusų kalba. Gimimo, vedybų ir mirties metrikos skyrėsi nuo katalikų ilgojo aprašo metrikų, bet pateikiama panaši informacija. Gimimo metrikose vietoj krikšto buvo įrašoma gimimo įrašo data, nurodomas tėvo ir motinos amžius, vietoj krikštavėjų – liudininkai (vyrai). Vedybų metrikose dar nurodoma, ar jaunųjų tėvai ir motinos yra gyvi, bei pastarųjų gyvenamosios vietos. Mirties metrikose nėra

duomenų apie mirties priežastį, palaidojimo datą ir vietą, apie likusį situoktinių ir vaikus, bet yra pranešimo apie mirtį data.

UNITŲ METRIKOS

Unitų metrikų knygos Abiejų Tautų Respublikoje visuotinai pradėtos rašyti iškart po 1720 m. Zamostės sinodo nutarimų. Rankraštyne yra keletas 1747–1800 m. unitų metrikų knygų iš Baltarusijos teritorijos. Jos buvo rašomos dažniausiai lenkų, kai kada – senąja baltarusių kalba. Krikšto [20, 4v]²², [13, 3v]²³, vedybų ir mirties metrikų knygose pateikiama informacija beveik tapati to meto LDK Romos katalikų metrikų knygose pateikiamai informacijai. Tik kai kuriose vedybų metrikų knygose dar nurodomas jaunosios vardas, tėvavardis ir neretai pavardė [16, 72]²⁴. Krikšto metrikose užrašoma, kad kūdikiai ne tik krikštijami, bet ir patepami mira. Bet pagal 1720 m. Zamostės sinodo nutarimus, jei unitų cerkvėse krikštijami Romos katalikų kūdikiai, jie mira nepatepami [40, 23]. Parapijiečiai buvo daugiausia valstiečiai (baltarusiai), vienas kitas bajoras.

²² Roku 1760 m̄sca Januarya 30 dnia Okrczitem y birzmowałem Syna wasylija y birzmowałem Pracowitych rodzicuw romana Tkacza y Hanny Z sokołowa: kum Omelian dawydczuk Z sokołowa kuma Ustymka Z Sokołowa wszyscy [1760 metų Sausio mė]n[e]sio 30 dieną Apkrikštijau ir mira patepiau vasilijū mira patepiau, Valstiečių tėvų romano Tkačiaus ir Hanos Iš sokolovo Sūnų: krikštatevis Omeljanóas davidčiukas Iš sokolovo krikštamotė Ustymka visi Iš Sokolovo].

²³ ꙗ̄ клѣмовѣчь [1779] дня ꙗ̄ ѡктоврѣ: Аз Ра[бъ] Бжїй Іерей Андрей Кѡ[стичевѣчь]: През[витерь] Лебец[кій]: ѡкрѣ[стїх] ѣмиром Сїим Помаз[ах] Мл[а]д[ен]ца ꙗ̄акова Ѡ родителєй Закон[о] вѣнчаних іѡана Кондратовѣча имарїани: Кѡм іѡанъ іаНѡшковскїй кѡма Катерїна Жена Андрея Забѣли: [Iš Klimovičų [1779 m.] spalio 16 dieną: Aš D[ie] vo Ve[r]gas] Jerejus Andrejus Kō[stičevičius]: Lebed[os cerkvės] Kun[igas]: pakri[kštijau] ir Šia mira patep[ia]u Teisėtų situoktinių tėvų ivano Kondratovičiaus ir marijanos Kūd[i]k[i] jakovą: Krikštatevis ivanas jaNuškovskis krikštamotė Katerina Andrejaus Zabelos Žmona].

²⁴ Roku 1765 d 23 8bra według Starego kalędarza Powiszłych trzech zapowiedziach kanonicznych wczasie trzech niedziel Po Examinie o artykulach wiary Swiętej y Pacierza Bez wniesienia zadney Przeszkody Kanoniczney Pobłogosławiłem Szlub Pracowitemu młodzianowi mikycie demidziukowi zewsi krywlan z pracowito dziwko Pelahyia y hnatianko Tymoszukowo zkordow ktorego szlubu swiadkami Ci byli: 1: Semin Baluk: 2: Kornyli demidiuk 3: Sydor Tymoszuk zkordow y ynnich wielu naco dla lepszey wiary Podpisuiesie Pisan ut supra w matyiewiczach X Anto[ni] Hrehorowicz Prezbiter matyiewski [1765 metų spalio 23 d. pagal Senąjį kalendorių Po praėjusių trijų kanoninių užsakų trijų savaičių laikotarpyje Po Klausinėjimo apie Šventosios tikybos dogmas ir Poterius Nepateikus jokios Kanoninės Kliūties Palaiminau Valstiečio jaunuolio mikitos demidziuko iš kryvlianų kaimo Santuoką su valstietė mergina Pelagija ignatjevna Tymošk iš kordų liudininkais kurios santuokos Šitie buvo: 1: Semionas Baliukas: 2: Kornijilas demidiukas 3: Sidoras Tymoškukas iš kordų ir kitų daug dėl to geresniam patikimimui Pasirašo Rašyta kaip prieš tai macijevičiuose Kun[igas] Anto[nijus] Hrehorovičius macijevičų [cerkvės] Kunigas].

STAČIATIKIŲ METRIKOS

Rusijoje stačiatikių krikšto metrikų aprašas atsirado 1666–1667 m., bet pačios metrikų knygos pradėtos rašyti tik nuo XVIII a. pradžios, visuotinai – nuo 1740 metų. LMAVB rankraštyne stačiatikių metrikų knygų yra tik iš dabartinės Lietuvos teritorijos ir tik 1816–1918 m. laikotarpiu. Šios teritorijos stačiatikių cerkvės ir vienuolynai 1795–1833 m. priklausė 1793 m. įsteigta Minsko vyskupijai, 1833–1839 m. – Polocko vyskupijai, o nuo 1839 m., Rusijoje likvidavus Unitų bažnyčią, – Lietuvos vyskupijai (arkivyskupijai).

Rusijos imperijoje stačiatikių religija buvo privilegijuota palyginti su kitomis religijomis. Lietuvos teritorijoje tokia padėtis ypač sustiprėjo numalšinus 1830–1831 m. sukilimą. Jei bent vienas sutuoktinių buvo stačiatikis, jų vaikai privalėjo būti krikštijami stačiatikių cerkvėje, o vėliau išpažinti stačiatikių religiją. Jei asmenys pereidavo į stačiatikybę, iš jos jau negalėdavo pereiti į kitą, net į anksčiau išpažintą, religiją. Asmenų, kurių vienas stačiatikis, vedybos privalėjo vykti stačiatikių cerkvėje. Tik jau minėtas 1905 m. caro įsakas ribotai leido pereiti iš stačiatikybės į kitas krikščionių konfesijas. Dėl to Lietuvos teritorijoje rašytose stačiatikių metrikų knygose labai dažnai galima rasti, kad vienas tėvų yra katalikas (arba buvęs katalikas, net kartais vienas yra katalikas, o kitas – buvęs katalikas) – tai galėjo būti ir bajorai, ir miestiečiai ar valstiečiai (lietuviai). Pasitaikė atvejų, kai lietuviai valstiečiai, paimti į rekrūtus, vedė stačiatikes. Pvz., valstiečio Aleksejaus Stravinsko, kuris 1880 m. Merkinės cerkvėje vedė katalikę, tėvas Jonas, Adomo sūnus, buvo kilęs iš Kauno apskrities valstybinių valstiečių katalikų, 1840 m. paimtas į rekrūtus ir vedęs stačiatikę [18, 500–506].

Nuo 1838 m. nusistovėjo pastovus metrikų rašymo formuliaras. Visose metrikose ir priėjusių išpažinties sąrašuose gyvenamoji vieta nurodoma tik tada, jei nurodomas asmens luomas (jei valstietis, nurodoma, kam priklauso arba kieno dvare ir kaime gyvena). Jei nurodomas asmens užsiėmimas (kariškis ar valdininkas), įrašoma ne gyvenamoji, bet tarnybos vieta. Jei įrašoma mergina arba moteris, dažniausiai nurodoma ne jos, bet jos tėvo ar vyro luomas ar užsiėmimas.

Stačiatikių krikšto metrikos rašytos panašiai kaip Romos katalikų. Dar buvo nurodomi tėvo ir motinos tėvavardžiai (nenurodant motinos mergautinės pavardės, duomenis apie motiną pradėta rašyti tik nuo 1832 m.), krikštamotės tėvo arba vyro luomas, tik nuo 1838 m. – krikšto data ir abiejų tėvų tikėjimas. Pasitaiko atvejų, kai cerkvėje buvo krikštijami nesantuokiniai katalikų vaikai arba sentikių vaikai. Vilniaus stačiatikių Šv. Nikolajaus sobore 1842 m. [38] pakrikštyta daug vaikų iš Vilniaus Kūdikėlio Jėzaus prieglaudos. Tuo atveju

nurodoma vaiko vardas, jo radimo vieta ir jam suteikiamas vardas, pavardė. Vaikas galėjo būti ir žydų kilmės.

Perėjusių į stačiatikybę asmenų (daugiausia sentikių, Romos katalikų, iki 1839 m. – unitų) metrikose arba sąrašuose buvo įrašomi priėmimo į stačiatikybę data, buvęs ir suteiktas stačiatikiškas vardas (jei sentikis, vardas dažniausiai paliekamas tas pats, po 1830 m. sukilimo katalikams dažniausiai suteikiamas naujas vardas), tėvavardis (1816–1832 m. tik sentikiams arba merginoms, nuo 1834 m. visiems – kartais dar ir tėvo tėvavardis) ir pavardė, amžius (kartais ir gimimo data), buvęs tikėjimas, gyvenamoji vieta (1842 m. metrikose nurodoma buvusi, pvz., katalikų, parapija, jei bajoras – iš kurios apskrities), luomas ar pareigos (jei moteris, dažniausiai įrašomas jos vyro vardas, jei mergina – tėvo ir motinos vardai, 1816–1832 m. nurodoma, jei tėvas ar vyras miręs). 1816–1832 m., jei į stačiatikybę pereinavo visa šeima iš karto, būdavo įrašoma vyro vardas ir pavardė (jei sentikiai – dar ir tėvavardis), kitų nurodomi tik vardai. 1834 m. kovo 11 d. stačiatikiu buvo pakrikštytas Nemajūnų bažnyčios vikaras Jurgis Žamentovskis, Mykolo sūnus; jam net paliktas ankstesnis vardas [7, 55].

Stačiatikių, 1816–1832 m. perėjusių į sentikius, sąrašuose nurodyta gyvenamoji vieta, vardas, pavardė ir tėvavardis, amžius, pažymėta, kurie šeimos nariai liko stačiatikiais.

Stačiatikių vedybų metrikose buvo įrašoma data, jaunojo ir jaunosios tėvo (jei ji nesantuokinė duktė – jos motinos tėvo) arba velionio vyro luomas ar pareigos, jaunųjų vardai, tėvavardžiai ir pavardės (ir mergautinė), tikėjimas (jei vienas sutuoktinių perėjo į stačiatikybę, nuo 1834 m. nurodoma, kokio tikėjimo prieš tai buvo), šeiminė padėtis, amžius (nurodomas nuo 1838 m.), liudininkai atskirai iš jaunojo ir jaunosios pusės. Stačiatikių priešvedybinės apklausos pildytos kaip vedybų metrikos, būdavo surašomi pateikti jaunųjų priešvedybiniai dokumentai, numatoma vedybų data. Yra jaunųjų ir liudininčių parašai.

Stačiatikių mirties metrikose (nuo 1832 m.) pateikiamos žinios panašios į Romos katalikų nuo 1827–1828 m. rašytų metrikų žinias. Tik dar nurodomas mirusiojo tėvavardis, jei mirė moteris, dar yra ir vyro vardas, jei vyras, duomenų apie jo žmoną nėra. Mirus vienam sutuoktinių, likę vaikai nenurodomi.

XIX a. pabaigos stačiatikių, priėjusių išpažinties, sąrašuose parapijiečių šeimos suskirstytos į tokias kategorijas: 1) dvasininkai; 2) civiliai valdininkai ir dvarininkai; 3) asmenys, užimantys aukščiausias karines pareigas; 4) asmenys, užimantys žemesnes karines pareigas; 5) policijos, žandarmerijos ir pan. pareigūnai; 6) miestiečiai, 7) valstiečiai.

Jei į sąrašą įrašoma šeima, nurodomas vyro vardas, pavardė, tėvavardis, pareigos ar luomas, žmonos vardas ir tėvavardis, vaikų vardai. Jei moteris gyveno atskirai, nurodomas jos vardas, tėvavardis, pavardė, tėvo arba vyro luomas ar užsiėmimas. Pateikiamas visų amžius, kur praėjusiais metais buvo išpažinties, gyvenamoji vieta. 1918 m. Merkinės stačiatikių cerkvės parapijiečių sąrašas panašus į priėjusiųjų išpažinties sąrašą, tik gyventojai neskirstomi į kategorijas, nenurodomas luomas arba užsiėmimas, nėra žinių apie išpažintį, bet nurodoma, kiek turi dešimtinių žemės.

ŽYDŲ METRIKOS

Žydai pavardes ėgijo palyginti vėlai. Iki tol jie naudojo tik vardus ir tėvavardžius. Prūsijai atitekusiose Abiejų Tautų Respublikos žemėse 1797 m. balandžio 17 d. buvo įsakyta žydams turėti nuolatines pavardes, bet vėliau įkurtose Varšuvos kunigaikštystėje ir Lenkijos karalystėje žydai vėl nebenaudojo pavardžių iki 1821 m. kovo 21 d. įsako. Rusijoje įsakas dėl žydiškų pavardžių paskelbtas 1804 m. gruodžio 9 d., pakartotas 1835 metais.

LMAVB rankraštyne žydų metrikų knygų yra tik iš Lenkijos karalystės teritorijos (Naselskas, Serpcas, 1850–1895 m.). Šioje teritorijoje 1808–1825 m. žydai buvo surašomi valsčių civilinės metrikacijos knygose, vėliau nekrikščionių arba žydų bendruomenės metrikų knygose. Kol žydai neturėjo pavardžių, tol metrikų knygose buvo rašomi jų vardai ir tėvavardžiai [26, 4v–5r]²⁵. Gimimo, vedybų ir mirties metrikų surašymo būdas nekito nuo 1808 metų. Tik mirties metrikose kartais dar nurodoma mirties priežastis, mirusiojo tėvavardis; jei mirdavo vienas sutuoktinių, kartais būdavo įrašoma kito sutuoktinio ir vaikų vardai, palaidojimo vieta, mirusiojo amžius (ne visada).

1908 m. Kuršėnų miestiečių žydų bendruomenės narių sąrašė [12] pateikiama vyro pavardė, vardas ir tėvavardis, žmonos ir vaikų vardai, amžius, gimimo data, stojimo į karinę tarnybą metai. Duomenys lyginami su 1887 m. reviziniu sąrašu. Įrašyta, kas per tą laiką šeimoje pasikeitė, pvz., kas mirė arba tapo kito miesto miestiečiu.

TOTORIŲ (MUSULMONŲ) IR KARAIMŲ METRIKOS

1788 m. Rusijoje buvo įsteigta pirmoji oficiali musulmonų organizacija – Orenburgo musulmonų muftiatas (dvasinė draugija) Ufoje, kuris nuo 1828 m. rūpinosi ir parapijų metrikų knygų pildymu. Po Abiejų Tautų Respublikos pa-

²⁵ Pvz.: jaunikis Hackelis Movšovičius, jo tėvai Mauša Hackeliovičius ir Hana Leibovičiuvna.

dalijimų Lietuvos musulmonai buvo pavaldūs šiam muftiatui, o paskui perėjo į 1832 m. įsteigto Tauridės (Tavrijos) musulmonų muftiato, kurio centras buvo Simferopolyje (Krymas), jurisdikciją. LDK praradus valstybingumą, Lietuvos karaimai 1837 m. pateko į Krymo karaimų religinės valdybos Eupatorijoje jurisdikciją, o 1857 m. tokia religinė struktūra buvo sukurta ir Trakuose.

LMAVB rankraštyne yra Nemėžio totorių (musulmonų) bendruomenės 1830–1897 m. metrikų knygos, rašytos lenkų, rusų, greta dar ir totorių kalba (F305), taip pat Trakų, Naujamiesčio ir Lucko karaimų bendruomenių 1799, 1859–1934 m. metrikų knygos ir narių sąrašai, rašyti lenkų ir rusų kalbomis (F301).

Totorių gimimo metrikose aptiksime gimimo ir vardo suteikimo datas (ne visada), kūdikio vardą, dažniausiai pirma motinos vardą ir mergautinė pavardę (ne visada), po to tėvo luomą ar užsiėmimą, vardą ir pavardę, gyvenamąją vietą. Kartais būdavo liudininkų vardai ir pavardės. Karaimų gimimo metrikos rašytos panašiai kaip totorių, skiriasi tik tuo, kad užrašoma tik gimimo data, pirma pateikiami duomenys apie tėvą, kartais yra tėvų ir liudininkų tėvavardžiai.

Totorių vedybų metrikose nurodoma vedybų vieta ir data, jaunosios kraitis pinigais, jaunikio jaunajai užrašyta pinigų suma, paminint šio sandėrio liudininkų vardus ir pavardes, jaunųjų luomas ar pareigos ir šeiminė padėtis, jų vardai ir pavardės, jų tėvų luomas ar pareigos, nuo 1854 m. – jaunosios amžius (jaunikio – retai), nuo 1844 m. – tėvo ar abiejų tėvų vardai (dažniausiai iš jaunosios pusės). Karaimų vedybų metrikos panašios į totorių. Nurodomi tik jaunųjų tėvavardžiai (be kitų duomenų apie tėvus), dažnai – jaunųjų amžius.

Totorių mirties metrikose nurodoma mirties ir palaidojimo vietos, mirties data ir priežastis, mirusiojo šeiminė padėtis, luomas ar užsiėmimas, vardas, tėvavardis ir pavardė (jei mirusioji buvo ištekėjusi ar našlė, nurodoma ir mergautinė pavardė), amžius. Karaimų mirties metrikos panašios į totorių, tik ne visada užrašoma mirties priežastis, mirusiojo šeiminė padėtis, amžius. Jei mirusioji buvo žmona ar našlė, jos mergautinė pavardė nerašoma, bet užrašomas jos vyro luomas ar pareigos bei vardas. Jei mirusysis buvo vyras, 1883–1887 m. kartais užrašoma jo žmonos ir vaikų vardai.

1799 m. karaimų bendruomenės narių sąrašuose nurodyti vyrų vardai ir pavardės, žmonių, sūnų ir dukterų skaičius. 1869 m. sąrašuose jau nurodyti vyrų tėvavardžiai, kitų šeimos narių vardai, amžius, 1934 m. sąrašuose – ir užsiėmimas.

EVANGELIKŲ REFORMATŲ METRIKOS

LMAVB RS 40 fonde saugoma 1641–1673, 1799–1925 m. Lietuvos ir Baltarusijos evangelikų reformatų krikšto, vedybų, mirties metrikų knygos,

konfirmantų, priėjusių ir nepriėjusių išpažinties ir Komunijos, parapijiečių sąrašai. Jie buvo rašomi lenkų kalba, nuo XIX a. vidurio – rusų kalba. Šiose reformatų metrikų knygos ir konfirmantų sąrašuose galima rasti atvejų, kai vienas iš tėvų arba net abu buvo evangelikai liuteronai, o Vilniaus reformatų bažnyčioje 1902 m. pakrikštyta daug žydų. Reformatų krikšto ir vedybų metrikų knygos rašytos kaip to meto Romos katalikų knygos. Dar nurodomas tikėjimas, krikšto metrikose nuo 1879 m. – tėvų tėvavardžiai. Vedybų metrikose dar pateikiami duomenys apie tėvus – tėvavardžiai, kartais – ir motinų vardai, kartais – ir mergautinės pavardės, kartais nurodoma, ar tėvai gyvi, ar mirę.

Reformatų ir liuteronų konfirmacija buvo 14–15 metų jaunuolių priėmimas į religinę bendruomenę, tam tikra tvarka patikrinus tikybos žinias. Reformatų konfirmantų sąrašuose būdavo nurodoma konfirmavimo data, konfirmanto vardas, tėvavardis ir pavardė (nuo 1875 m. – tėvų vardai ir pavardės), tėvo luomas ar pareigos, konfirmanto gimimo vieta ir data, tikybos žinių įvertinimas; jei tėvai skirtingo tikėjimo, nurodyta kokio.

Reformatų mirties metrikose būdavo įrašoma mirusiojo šeiminė padėtis, luomas ar užsiėmimas (jei vaikas – tėvo, jei moteris – kartais vyro), vardas, tėvavardis (nuo 1876 m. dažnai būna abiejų tėvų vardai) ir pavardė (jei moteris – kartais ir mergautinė pavardė), kartais – likusio gyvo sutuoktinio ir vaikų vardai (net nurodant dukterų, jei jos ištekėjusios, dabartines pavardes). Jei mirusysis buvo vaikas, dar pateikdavo motinos vardą ir mergautinę pavardę. Taip pat nurodydavo mirusiojo mirties datą ir vietą, amžių, palaidojimo vietą ir datą, mirties priežastį.

1925 m. Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčios parapijiečių sąrašuose rasime vyro ir žmonos vardus, pavardes, jų tėvų vardus ir pavardes, vaikų vardus; visų gimimo datas ir vietą, gyvenamąją vietą, šeiminę padėtį ir tikėjimą, tautybę ir profesiją.

LIETUVOS EVANGELIKŲ LIUTERONŲ METRIKOS

Lietuvos evangelikų liuteronų parapijos iki 1832 m. priklausė Vilniaus evangelikų liuteronų konsistorijai, o nuo 1832 m. atiduotos valdyti Kuršo evangelikų liuteronų konsistorijai Mintaujoje (dabartinė Jelgava, Latvija).

Minėtame rankraštyne (F37) saugomi 1833–1885 m. Lietuvos liuteronų bažnyčių konfirmantų ir parapijiečių bei liuteronų ūkininkų sąrašai. Jie rašyti vokiečių, pasitaiko lenkų, o nuo 1890 m. – rusų kalba. Parapijiečiai buvo vokiečiai (Kėdainių ir Kauno parapijose – beveik vien tik jie), lietuviai, Žemelio (apėmė ir dalį dabartinės Latvijos teritorijos) ir Biržų parapijose buvo ir latviai.

1833–1835 m. Lietuvos liuteronų parapijiečių sąrašai panašūs į to laikotarpio katalikų sąrašus, kartais nurodomi vyro tėvardis ir žmonos mergautinė pavardė, kartais – tik vaikų skaičius. 1844–1851 m. Lietuvos liuteronų konfirmantų sąrašai pildyti panašiai kaip to meto reformatų. Tik dar kartais įrašoma gyvenamoji vieta, kartais – ir motinos vardas, ir mergautinė pavardė. Konfirmanto gimimo vieta kartais nurodyta labai apibendrintai – Kuršas, Lenkija. 1881–1885 m. liuteronų ūkininkų sąrašuose pateikta gyvenamoji vieta, tik vyrų (šeimininkų) vardai ir pavardės (kai kur – ir tėvardžiai) bei valdomos žemės kiekis.

RYTŲ PRŪSIJOS EVANGELIKŲ LIUTERONŲ BAŽNYČIŲ IR CIVILINĖ METRIKOS

LMAVB rankraštyne saugoma ir gana ankstyvos Rytų Prūsijos liuteronų krikšto, vedybų ir mirties metrikų (nuo 1725 m., taip pat ir 1875–1938 m. civilinės metrikacijos) knygos, konfirmantų ir dar nekonfirmuotų vaikų, parapijiečių, priėjusių išpažinties ir Komunijos, sąrašai (1683–1938 m.). Jie rašyti vokiečių kalba, įterpiant lotyniškus žodžius. Kai kurios XIX a. juodraštinės vedybų metrikų knygos surašytos ir lietuvių kalba.

XVIII a. krikšto metrikos Rytprūsiose rašytos kaip to meto LDK Romos katalikų metrikos, tik nuo XVIII a. II pusės dar būdavo įrašoma gimimo data, būtinai nurodoma tėvo užsiėmimas ir motinos mergautinė pavardė.

XVIII a. II pusės Rytprūsių vedybų metrikos pateikia daug daugiau informacijos negu to meto LDK Romos katalikų vedybų metrikos. Jose būtinai pažymima jaunųjų šeiminių padėtis, jaunojo ir (ar) jo tėvo, taip pat jaunosios tėvo (jei mergina) ar jos velionio vyro (jei našlė) užsiėmimas, jaunųjų gyvenamosios vietos, būtinai – jaunųjų tėvardžiai (jei jaunoji našlė, vietoj tėvardžio nurodomas jos velionio vyro vardas). Pavardės – kaip to meto Lietuvos Romos katalikų metrikose (jei jaunoji yra mergina – mergautinė, jei našlė – santuokinė, XIX a. nurodant ir jos mergautinę pavardę). Taip pat nurodoma jaunųjų amžius, jų padėtis tėvų šeimoje (pvz., ar jaunikis yra vyriausias, ar jauniausias sūnus), tėvo užsiėmimas ir gyvenamoji vieta.

XVIII a. II pusės Rytprūsių mirties metrikose pateikiama gyvenamoji vieta, mirties ir palaidojimo datos, mirusiojo užsiėmimas (jei vaikas ar mergina – jų tėvo, jei moteris – jos vyro), vardas ir pavardė. Jei mirė vyras, kartais nurodoma žmonos vardas ir mergautinė pavardė, jei mirė moteris, įrašoma jos mergautinė pavardė bei vyro vardas ir pavardė, jei mirė vaikas ar mergina, dar būna tėvardis. Taip pat nurodoma mirties priežastis, amžius. XIX a. vidurio

mirties metrikose ir sąrašuose dar prirašomi mirusiojo vaikų vardai ir jų amžius (sąrašuose nurodomas tik vaikų skaičius), jei mirė vaikas, dar būna motinos vardas ir mergautinė pavardė. Sąrašuose mirties priežastis nenurodoma.

1874 m. Prūsijoje įvesta civilinė metrikacija. Civilinės aktų metrikos buvo rašomos beveik taip pat kaip ir Užnemunėje iki 1825 m., bet metrikose dar nurodomas asmenų tikėjimas. Gimimo metrikose nenurodomas tėvų amžius. Vedybų metrikose būna jaunųjų gimimo datos (ne amžius) ir vietos, nurodoma, ar tėvai mirę. Mirties metrikose būna gimimo vieta, sutuoktinio vardas ir pavardė, jei mirė vaikas, nurodoma, ar jo tėvai mirę. 1920–1923 m. krikšto metrikose dar būna krikšto data ir civilinės metrikacijos gimimo metrikų užrašymo vieta, metai ir įrašo numeris.

Rytprūsijuose surašant konfirmantus būdavo sudaromi atskiri vokiečių ir lietuvių, taip pat vaikinių ir merginų sąrašai. Iki 1791 m. juose įrašoma konfirmanto vardas, pavardė ir amžius, o 1792–1819 m. – dar konfirmanto gimimo data (vietoj amžiaus), gyvenamoji vieta, tėvų užsiėmimas, lankyta mokykla, tikybos žinios. Nuo 1820 m. nebeurodomas tėvų užsiėmimas, nuo XIX a. pabaigos nurodomas tėvo tikėjimas. Konfirmantų sąrašai būdavo sudaromi pagal parapijas arba mokyklas. Nekonfirmuotų vaikų sąrašuose būdavo įrašoma vaiko gyvenamoji vieta, vardas ir pavardė, gimimo data ir vieta, tėvo vardas arba užsiėmimas.

Į priėjusiųjų išpažinties arba Komunijos sąrašus buvo įrašomi asmenys, turintys tokią teisę, t. y. konfirmuoti asmenys. Tokiuose sąrašuose nurodoma vyro vardas ir pavardė, žmonos vardas (kartais – ir mergautinė pavardė, o kartais – tik žodis „uxor“ – žmona), vaikų vardai (kartais tik nurodoma – sūnus, duktė), kitų kartu gyvenančių giminaičių vardai, gyvenamoji vieta (dažniausiai), jei įrašyta šiaip moteris (ne duktė, ne žmona), nurodoma jos vardas ir pavardė. Parapijiečių sąrašuose (*Seelen Listen*) būdavo tik surašomi visi parapijiečiai, dar nurodant šeimos galvos užsiėmimą ir išskiriant šeimos narius pagal amžiaus grupes: vaikai iki 15 m., kartais – dar ir vyresni nei 15 m., suaugę – iki 60 m. ir vyresni.

[domi, epochą atspindinti, yra Mielaukių civilinės metrikacijos 1938 m. II pusės šeimų sąrašų knyga su priedais iki 1944 m. (surašomi duomenys apie sutuoktinius, jų tėvus ir vaikus) [19]. Joje, be įprastų duomenų, dar nurodoma, ar vyras ir žmona yra vokiško kraujo.

Minėtame rankraštyne esantys dokumentai iš buvusios Rytų Prūsijos apima ir tas apylinkes, kur daugumą sudarė lietuvninkai, ir tas, kur daugumą sudarė vokiečiai (Noihauzeno/Sembų Romuvos ir Nordenburgo parapijos), o

taip pat nemažai žemių, kur gyveno vien vokiečiai (Agilo, Asūnų, Didžiojo Šionau, Ditrichsdorfo, Fridenbergo, Lindenau ir Tirenbergo parapijos). Tai dabartinės Lietuvos (Šilutės ir Klaipėdos rajonai, Neringos savivaldybė), Kaliningrado srities ir Lenkijos dalies, besiribojančios su Kaliningrado sritimi, teritorija.

NESANTUOKINIŲ VAIKŲ ĮRAŠYMAS ĮVAIRIŲ TIKYBŲ METRIKOSE

Specifiškai buvo rašomos visų tikėjimų nesantuokinių vaikų krikšto (gimimo) metrikos. Nesantuokinis vaikas užregistruotas ir ankstyviausiose Jonišio bažnyčios krikšto metrikose – čia nurodyti duomenys tik apie motiną [5, 65rv]²⁶. Gal toje metrikų knygoje užrašyta ir daugiau nesantuokinių vaikų, bet problema ta, kad kai šioje knygoje užrašomi abu tėvai, nenurodoma, ar santuoka teisėta, ar neteisėta. Apie nesantuokinių vaikų krikštą tėvius bajorus šiek tiek minėjo V. Garliauskas [43, 14]. Trumpojo aprašo Romos katalikų krikšto metrikose nesantuokinis vaikas dažnai pavadinamas benkartu (*spurius*) arba neteisėto guolio (*illegitimi thori*). Kartais prie tokio įrašo nupiešiamas kryžius arba pats įrašas užrašomas aukštyn kojomis. Dažniausiai nurodomas motinos vardas ir pavardė (ne visada), apie tėvą – arba nieko, arba nurodoma, kad jis nežinomas (*patris incerti, ignorati*). Bet kartais nurodomas ir tėvo vardas bei pavardė [14, 3v]²⁷, [15, 26r]²⁸. Pasitaiko atvejų, kai neteisėta santuoka (guolis) nurodoma ir mirties metrikose [28, 94v–95r]²⁹. XVIII a. unitų krikšto metrikose nurodoma nesantuokinio vaiko motinos vardas ir pavardė, užrašant, kad ji netekėjusi (*nieslubna*) arba tėvas nežinomas. Rytprūsių liuteronų XVIII a. krikšto metrikose nesantuokinio vaiko motina neretai pavadinama paleistuve (*meretrix*) arba merga (*Magd*), vaikas – benkartu (*spurius*). Nurodomas motinos

²⁶ [1605] [Ivlivs] 28 Aduo[cati] Paupera Pagi Karwelow Filia Elizabet Agnieszki Pat[rini]: Bartholomaeus cum Jedwiga [[1605] [Liepa] 28 [d.] [Iš] Vai[to] Pauperio Karvelių Kaimo Agnetes Duktė Elzbieta, Krikšt[at]ėv[ia]i]: Baltramiejus su Jadvyga].

²⁷ Titany [1691] [Martius] Eodem die [Die 26] Ba[ptisa]ta e[st] Anna P[atris] Casimiri Misiunas M[atris] Agatheam illegitimum (v[ie]tovė) Titoniai [1691 m.] [Kovo mėn.] Tą pačią dieną [26 dieną] Kri[kšty]ta y[ra] Ona neteisėto guolio T[ėvo] Kazimiero Misiūno [ir] M[otinos] Agotos].

²⁸ [1757] die 1 Maj[i] Plikiele ... Baptizavi Infantem n[omi]ne Mariannam Filiam Iosephi Puppinis et Christinae Dobuzaycia Illegitimi Thori [[1757 m.] Gegužė[s] mėn. 1 dieną [vietovė] Plikeliai ... Krikštijau Kūdikį v[ar]du Marijoną Juozapo Pupinio ir Kristinos Dobužaičios neteisėto guolio dukterį].

²⁹ Anno 1733 die 10 Februarij Defuncta est Catharina Mitkiewiczowna invalidi Thori Gawryłowiczowa ... sepulta est in Caemeterio Ecclesiae Telsensis [1733 metais Vasario 10 dieną Mirė Kotryna Mitkevičiūtė, negaliojančio guolio Gaurylavičienė ... palaidota Telsių Bažnyčios Kapinėse].

vardas, pavardė (nuo XVIII a. II pusės – kartais dar ir jos tėvavardis arba velionio vyro vardas, nurodant jos tėvo ar velionio vyro užsiėmimą); duomenys apie kūdikio tėvą įrašyti arba prieš motinos duomenis, arba po jų [29, 51v]³⁰. XIX–XX a. visų tikėjimų ir civilinės metrikacijos metrikose nurodomi tik duomenys apie motiną. XIX a. vidurio stačiatikių krikšto metrikose nurodomi nesantuokinio vaiko motinos vardas, tėvavardis, pavardė ir jos tėvo ar velionio vyro luomas ar pareigos. Reformatų XIX a. II pusės krikšto metrikose nurodomi nesantuokinio vaiko motinos vardas, pavardė ir tėvavardis. Karaimų XIX a. II pusės gimimo metrikose [31, 15; 31] nurodoma nesantuokinio vaiko motinos luomas ar užsiėmimas, šeiminių padėtis, vardas ir pavardė. Jei motina buvo mergina, nurodomas jos tėvavardis, jei našlė, – jos velionio vyro vardas, luomas ar užsiėmimas. Totorių gimimo metrikose tokių atvejų nepasitaikė.

IŠVADOS

Bažnyčių metrikų knygos ir sąrašai – labai vertingas istorijos, taip pat ir genealoginių bei lokalinės istorijos tyrimų, šaltinis.

Nors Lietuvoje krikšto ir vedybų metrikos pradėtos rašyti dar iki 1579 m., išlikusių metrikų yra tik nuo 1599 metų. Todėl apie tai, kokie duomenys jose buvo pateikiami iki 1599 m., galima spręsti iš Tridento suvažiavimo 1563 m. lapkričio 11 d. sprendime bei Žemaičių vyskupijos 1579 m. vizitacijoje pateiktų reikalavimų ir tuos reikalavimus palyginus su anksčiausių išlikusių bažnyčių metrikų knygų pateikiamais duomenimis. Problema tuo metu kilo, matyt, dėl pavardžių užrašymo, nes pavardės turėjo ne visi bajorai, o dauguma kitų gyventojų jų neturėjo. Tad vietoj pavardės buvo įrašomas tėvavardis, pravardė ar išvis nieko neįrašoma. Tai atsispindi ir ankstyviausiose išlikusiose krikšto ir vedybų metrikose: kartais krikšto metrikose nurodomas tik kūdikio vardas ir tėvavardis bei krikštatevių vardai, o vedybų metrikose – tik jaunųjų vardai. Kai kada galima įtarti, kad asmenys, kurie įrašinėjo tik tokius duomenis, tiesiog stengėsi nepervargti (norint gauti daugiau duomenų, reikia daugiau apklausti, daugiau informacijos užrašyti, o tai – papildomas vargas), nes šitaip šykščiai kartais užrašoma daug metrikų paeiliui. Tokiu atsainumu galima įtarti ir nemažą dalį raštininkų, kurie ankstyvosiose mirties metrikų knygose neįra-

³⁰ [Nr.]7 Kl[ein] Der[chckem d. 5 Jan[uari] 1778 iſt ein Sohn gebohren u[nd] d 11 ej[usdem] getauft Gottlieb Mater Meretrix Regina Tochter des Georg Ziggers in Blautehen Vater dazu Joll der Knecht(?) Michel Kull Jagen [[Nr.]7 Maž[asis] Derškaimis 1778 [m.] Sau[sio] 5 d. gimė sūnus i[r] to pačio 11 d. pakrikštytas Gotlibu, motina Paleistuvė Regina, Georgo Cigerio Blautėnuose duktė, tėvas šitame galima sakyti bernas(?) Michelis Kulis].

šydavo daugelio mirusiųjų, o jei ir įrašydavo, tai irgi pateikdavo labai šykščios informacijos (tik vardas, ypač vaikų, arba nėra net vardo). Maždaug nuo 1623–1630 m. krikšto ir vedybų metrikose pradedami pateikti daugmaž vieni duomenys, dažniausiai nurodant tėvo ar jaunųjų vardus ir „pavardes“, o motinos – bent vardą, vėliau ir „pavardę“ (turėjo įtakos 1616 ir 1630 m. apeigynai). Tokios krikšto ir vedybų metrikos iš esmės išliko iki pat 1827–1828 metų. Mirties metrikos pradėtos rašyti pačioje XVII a. pabaigoje, bet, kaip minėta, nemažoje dalyje mirties metrikų knygų iki maždaug 1724–1743 m. laikotarpio buvo užrašomi ne visi mirusieji. Pačiose ankstyviausiosiose metrikų knygose įrašomi vien tik bajorai ir kunigai, vėliau atsirado trečiojo luomo asmenų, dar vėliau – šio luomo vaikų (kūdikių). Vėlesnio laikotarpio mirties metrikų knygose jau buvo užrašomi visi mirusieji, pateikiami duomenys labiau nusistovėjo, tačiau iki pat 1827–1828 m. vis tiek įvairavo daug labiau negu krikšto ir vedybų metrikose. Vėliau, t. y. nuo 1827–1828 m., bažnyčių metrikų knygose jau buvo grafos, kuriose nurodyta, kokią informaciją reikia pateikti. Užnemunėje nuo 1808 m. nusistovėjo nauja metrikų rašymo tvarka.

XVIII a. II pusės unitų metrikų knygose pateikiami duomenys buvo beveik tapatūs to meto Romos katalikų metrikų knygose pateikiamiems duomenims.

Specifiškai buvo rašomos nesantuokinių vaikų krikšto metrikos. Joniškio bažnyčios krikšto metrikose pirmas tikrai nesantuokinis vaikas įrašytas 1605 m., nurodant tik jo ir jo motinos vardus. Bet šioje krikšto metrikų knygoje, kai įrašomi abu tėvai, nenurodoma, ar santuoka teisėta, ar neteisėta. Vėliau, XVII–XVIII a., buvo įvardijama, kad tai nesantuokinis vaikas arba nurodomi duomenis tik apie motiną, bet neretai pasitaikydavo, kad būdavo užrašomi duomenys ir apie tėvą. LMAVB rankraštyne esančiose unitų XVIII a. metrikų knygose randami duomenys tik apie motiną, o Tirenbergo (Rytprūsiai) liuteronų bažnyčios XVIII a. II pusės metrikų knygoje nesantuokinių vaikų krikšto metrikose dažniausiai nurodomi abu tėvai. XIX a. šių ir kitų konfesijų metrikų knygose nurodomi duomenys tik apie motiną, apie tėvą duomenų nepateikiama.

Lyginant XVIII a. II pusės Lietuvos Romos katalikų ir Rytprūsių liuteronų metrikų aprašus, matyti, kad pastarosiose, ypač vedybų metrikose, buvo pateikiama daugiau informacijos apie asmenis. Taigi Lietuvos katalikų metrikų knygose iki pat 1827–1828 m. buvo pateikiama maždaug tiek pat duomenų kaip ir XVII a. II pusėje, tuo tarpu Rytprūsių liuteronų bažnyčių metrikų knygose jau XVIII a. II pusėje pradėta pastoviai rašyti anksčiau minėtus papildomus duomenis. Kitų konfesijų metrikų knygų LMAVB rankraštyne yra tik nuo 1799 m., iš jų įdomesnės – stačiatikių. Tuo metu Stačiatikių bažnyčia Rusijos

imperijoje buvo privilegijuota, todėl jei vienas sutuoktinių buvo stačiatikis, jie tuoktis ir savo vaikus krikštyti galėjo tik cerkvėje.

Nors LMAVB rankraštyne, palyginti su LVIA, medžiagos nedaug, bet yra nemaža metrikų knygų įvairovė pagal tikėjimą ir teritoriją (buvusi LDK su Palenke ir Rytų Prūsija). Rankraštyne yra įvairių tikėjimų metrikų knygų ir įvairių sąrašų, tik nėra jokios medžiagos apie sentikius bei Lietuvos liuteronų ir žydų metrikų knygų.

Jeigu Lietuvą lygintume, pavyzdžiui, su Rusija, tai čia stačiatikių metrikų knygos pradėtos rašyti daug vėliau, tik XVIII a. pradžioje (Lietuvoje tuo metu jau atsirado mirties metrikų knygu).

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

NEPUBLIKUOTI ŠALTINIAI

1. *Adučiškio bažnyčios 1720–1730, 1740–1792 m. mirties metrikų knyga*. Adučiškio bažnyčios archyvas. Prieiga per internetą: <<http://www.kf.vu.lt/baris/Faksimiles.html>>.
2. *Berznyko bažnyčios 1729–1759 m. krikšto metrikų knyga*. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Rankraščių skyrius (LMAVB RS), F136, b. 37.
3. *Daugų parapijos 1795 m. gyventojų reviziniai sąrašai*. LMAVB RS, F11, b. 41.
4. *Gardino parapiinės bažnyčios parapijos 1788 m. gyventojų sąrašai*. LMAVB RS, F43, b. 8197.
5. *Joniškio bažnyčios 1599–1621 m. krikšto metrikų knyga*. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA), f. 1196, ap. 1, b. 76. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
6. *Kalvarijos (Marijampolės apskr.) parapijos gyventojų 1790 m. iliustracinis sąrašas*. LMAVB RS, F136, b. 81.
7. *Kauno A. Nevskio stačiatikių cerkvės 1834 m. krikšto, vedybų ir mirties metrikų knyga*. LMAVB RS, F41, b. 419.
8. *Krakių bažnyčios 1619–1635 m. krikšto ir 1634–1635 m. vedybų metrikų knyga*. LVIA, f. 1122, ap. 1, b. 1. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
9. *Krakių bažnyčios 1714–1745 m. mirties metrikų knyga*. LVIA, f. 1122, ap. 1, b. 6. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
10. *Kruonio stačiatikių parapijoje 1816–1832 m. perėjusių stačiatikybėn bei nuo apie 1816 iki 1820 m. perėjusių iš stačiatikybės į sentikius sąrašai*. LMAVB RS, F16, b. 214, lap. 97–107, 183, 343rv.
11. *Kulių bažnyčios 1746–1789 m. mirties metrikų knyga*. LMAVB RS, F25, b. 264.
12. *Kuršėnų miestiečių žydų bendruomenės narių 1908 m. sąrašai*. LMAVB RS, F37, b. 10723/1–3.

13. *Lebedos unitų cerkvės (Lydos raj., Baltarusija) 1779–1800 m. krikšto ir vedybų metrikų knyga*. LMAVB RS, F21, b. 928.
14. *Linkuvos bažnyčios 1690–1705 m. krikšto metrikų knyga*. LMAVB RS, F42, b. 2.
15. *Linkuvos bažnyčios 1754–1764 m. krikšto metrikų knyga*. LMAVB RS, F42, b. 3.
16. *Macijevičių (Matejevičių) unitų cerkvės (Žabinkos raj., Baltarusija) 1757–1789 m. krikšto, vedybų ir mirties metrikų knyga*. LMAVB RS, F21, b. 977.
17. *Merkinės bažnyčios 1604–1618 m. krikšto metrikų knyga*. LVIA, f. 1541, ap. 1, b. 1. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
18. *Merkinės stačiatikių cerkvės 1846–1909 m. priešvedybinių apklausų ir dokumentų knyga*. LMAVB RS, F318, b. 23906.
19. *Mielaukių civilinės metrikacijos įstaigoje 1938 m. sudaryti šeimų sąrašai*. LMAVB RS, F228, b. 1329.
20. *Myščičių unitų cerkvės (Žabinkos raj., Baltarusija) 1759–1779 m. krikšto metrikų knyga*. LMAVB RS, F21, b. 978.
21. *Nemakščių bažnyčios 1719–1772 m. mirties metrikų knyga*. LVIA, f. 1487, ap. 1, b. 2. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
22. *Paparčių bažnyčios 1656–1759 m. vedybų metrikų knyga*. LMAVB RS, F268, b. 291.
23. *Plungės bažnyčios 1615–1660 m. krikšto ir vedybų metrikų knyga*. LVIA, f. 1827, ap. 1, b. 1. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
24. *Pušaloto bažnyčios 1672–1673, 1680–1682 m. krikšto metrikų knyga*. Pušaloto bažnyčios archyvas. Prieiga per internetą: <<http://www.pasvalia.lt/index.php>>.
25. *Pušaloto bažnyčios 1672–1679 m. krikšto ir 1671–1679 m. vedybų metrikų knyga* (internetinėje nuorodoje nurodyta, kad tai 1674–1679 krikšto metrikų knyga). Pušaloto bažnyčios archyvas. Prieiga per internetą: <<http://www.pasvalia.lt/index.php>>.
26. *Seirijų valsčiaus 1818 m. civilinės metrikacijos vedybų metrikų knyga*. LMAVB RS, F136, b. 55.
27. *Švėkšnos bažnyčios 1737–1770 m. mirties metrikų knyga*. LVIA, f. 1665, ap. 1, b. 9. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
28. *Telšių bažnyčios 1672–1743 m. vedybų ir 1731–1738 m. mirties metrikų knyga*. LVIA, f. 1480, ap. 1, b. 9. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
29. *Tirenbergo liuteronų bažnyčios [Thierenberg, dabar nebeegzistuoja, yra šalia Dunajevkos, Kaliningrado sritis – S. Ž.] 1770–1794 m. krikšto bei 1770–1805 m. vedybų ir mirties metrikų knyga*. LMAVB RS, f. F15, b. 107.
30. *Tirkšlių bažnyčios 1736–1778 m. mirties metrikų knyga*. LVIA, f. 1453, ap. 1, b. 12. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
31. *Trakų karaimų bendruomenės 1869–1895 m. gimimo, vedybų ir mirties metrikų knyga*. LMAVB RS, F301, b. 288.
32. *Turgelių parapijos [apėmė ir Anžadavą Baltarusijoje] gyventojų 1766 m. sąrašas*. LMAVB RS, F43, b. 18663.

33. *Vandžiogalos bažnyčios 1699–1797 m. krikšto ir vedybų bei 1713–1799 m. mirties metrikų knyga*. LVIA, f. 1349, ap. 1, b. 11. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
34. *Vilniaus Misionierių bažnyčios 1696–1788 m. (lap. 1–66) ir Vilniaus šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios 1711–1737, 1750–1799 m. (lap. 67–118) mirties metrikų knyga*. LMAVB RS, F318, b. 3109.
35. *Vilniaus Misionierių bažnyčios 1795–1805 m. mirties metrikų bei šios bažnyčios prieglaudos vargetų vyrų 1714–1805 m. registracijos knyga*. LMAVB RS, F318, b. 12776.
36. *Vilniaus Misionierių bažnyčios 1747–1812 m. krikšto metrikų knyga*. LMAVB RS, F318, b. 10856.
37. *Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios 1602–1615 m. vedybų metrikų knyga*. LVIA, f. 604, ap. 10, b. 1. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/vbspi>>.
38. *Vilniaus šv. Nikolajaus stačiatikių katedros soboro 1842 m. krikšto, vedybų, mirties ir prisijungusiųjų metrikų knyga*. LMAVB RS, F318, b. 12567.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

39. *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)*. Vilnius, 1998. 368, [1] p.
40. CIOLKA, Dariusz Synod Zamojski z 1720 r. i jego postanowienia. Iš *Almanach Diecezjalny*. Gorlice, 2006, t. 2, p. 9–39.
41. DWORZACZEK, Włodzimierz. Metryki chrztów, ślubów i zgonów. Iš DWORZACZEK, Włodzimierz. *Genealogia*. Warszawa, 1959, p. 58–66.
42. GARLIAUSKAS, Vidas. Lietuviški Šiaulėnų bažnyčios įrašai 1719–1738 metų santuokų metrikuose. *Archivum Lituanicum*, 2001, t. 3, p. 213–250.
43. GARLIAUSKAS, Vidas XVII a. *Molėtų bažnyčios krikšto ir santuokų metrikų knyga*. Vilnius, 2004. 173, [2] p.
44. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] III: 1697–1703 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2008. 67 p.
45. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] IV: 1704–1715 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 68 p.
46. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] V: 1716–1730 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 48 p.
47. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] VI: 1731–1750 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 90 p.
48. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] VII: 1744–1797 metų Mirties metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 147, [1] p.
49. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] VIII: 1697–1797 metų Jungtvių metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 171 p.

50. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] XII: 1751–1765 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2007. 71 p.
51. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] XIII: 1766–1780 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2007. 91 p.
52. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] XIV: 1781–1790 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2007. 75 p.
53. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*. [Kn.] XV: 1791–1797 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2007. 63 p.
54. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Pasvalio bažnyčios knygos*. [D.] I: 1697–1703 metų Krikšto ir 1697–1729 metų Jungtuvių metrikų knyga. Krinčinas, 2007. 166, [2] p.
55. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Pasvalio bažnyčios knygos*. [D.] II: 1703–1718 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 94, [2] p.
56. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Pasvalio bažnyčios knygos*. [D.] III: 1736–1744 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2006. 67, [1] p.
57. KRINČIUS, Algimantas. *Senosios Pasvalio bažnyčios knygos*. [Kn.] IV: 1749–1772 metų Krikšto metrikų knyga. Krinčinas, 2005. 186 p.
58. KRINČIUS, Algimantas. *Stakliškių bažnyčios krikšto metrikai 1699–1798 m.* Krinčinas, 2008. 270, [2] p.
59. KRINČIUS, Algimantas. *Stakliškių bažnyčios jungtvių ir mirties metrikai 1699–1798 m.* Krinčinas, 2008. 174 p.
60. Les recherches généalogiques en Italie. Iš *Le Fil d'Ariane, L'Entraide Généalogique Sur Internet* [interaktyvus]. 2002–2007 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.entraide-genealogique.net/etranger_italie.php>.
61. ŁYSIK, Stefan. Polskie metryki z parafii Kopienica z lat 1607–1611. *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 1970, z. 3, p. 205–242.
62. PALIONIS, Jonas. *XVII a. antrosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai*. Vilnius, 2003, p. 18–26.
63. PALIONIS, Jonas. *XVII a. pabaigos–XVIII a. pirmosios pusės Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai*. Vilnius, 2008, p. 19–28.
64. Parish register. Iš *Wikipedia The Free Encyclopedia* [interaktyvus]. 27 November 2011 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Parish_register>.
65. Registre paroissial. Iš *Wikipédia L'encyclopédie libre* [interaktyvus]. 7 octobre 2011 [žiūrėta 2011 m. lapkričio 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Registre_paroissial>.
66. АНТОНОВ, Дмитрий; АНТОНОВА, Ирина. *Метрические книги России XVIII–начала XX века*. Москва, 2006. 384, [3] p.

PARISHES REGISTERS AND LISTS OF PARISHES RESIDENTS
IN THE WRÓBLEWSKI LIBRARY OF THE LITHUANIAN ACADEMY
OF SCIENCES: GENESIS AND CONFESSIONAL SINGULARITY

SAULIUS ŽILYS

SUMMARY

The article treats baptismal, matrimonial and death parish registers in 17th–20th centuries, also lists of confirmees and lists of converts to Roman Catholic Church or Orthodox Church, lists of parishes and parishes' residents of territories in Lithuania, Belarus, Poland and East Prussia. Manuscript materials used in article belong to various Christian and non-Christian confessions: Roman Catholic, orthodox, uniate, evangelical reformers, evangelical Lutheran, Karaite, Jew/Hebrew, Tartar. The article treats origin of parishes' registers chronology, how parishes' registers were written, and which information was in them also defines confessional singularity. Focus on 17th–18th century parishes registers – mostly Roman Catholic.

Church parishes registers at first were started to write in Italy (1396) and in Provence. The Council of Trent of Roman Catholic Church in 1563 obligated fill in baptismal and matrimonial parish registers, ordinary "Rituale romanorum" in 1614 obligated to fill in death registers and lists of parishes residents. Filling of parishes registers in Roman Catholic and Protestant churches became overall in 17th century, in Orthodox and Uniate churches – in 18th century. The first information about parishes' registers in Lithuania was introduced in visiting-round of Samogitia bishop in 1579, but the oldest known parish register is baptismal register of Joniškis church and it begins in 1599.

The article treats evolution of parishes' registers in Lithuania. Noticeable that death registers were started to fill only in 17th century and involved only part of departed.